

Přítomnost

R O Č N Í K V.

V P R A Z E 1. L I S T O P A D U 1928.

Č Í S L O 43.

O národní straně práce.

I.

Zemské volby postavily národní stranu práce před nutnost rozhodnouti se. I vydala prohlášení, že z finančních důvodů nepůjde do těchto voleb samostatně. »Venkov« přivěsil za slova »z důvodů finančních« tři vykřičníky, aby vyjádřil svou nedůvěru k tomuto tvrzení. To my dávno víme, že straně, která lehce vydává za volby přes deset milionů korun, je nepochopitelné, že by nedostatek peněz působil na někoho tak tísnivě a tragicky. Sytý hladovému ani v politice nevěří. A přece je pravda, že tato prósa hrála v životě strany práce čím dál tím větší roli. Žádná strana, i kdyby sebe více zastupovala pravdu, neobstojí bez sekretářů, tisku a schůzí; to všechno stojí peníze. Volby pak vyžadují skoro takového nákladu jako menší vojenská výprava. Přes tyto věci nepomůže žádný idealismus. Myšlenky jsou sice zadarmo, ale už sdělování těchto myšlenek jiným je obvykle jen za peníze. Nebude k necti straně práce, přizná-li se, že jí v poslední době už i pouhé najmutí sálu pro schůzi bylo čím dál tím větším problémem, a že každá sekretářská cesta stála finanční komisi jeden šedivý vlas. Za to strana nemůže a nesvědčí to nijak proti jakosti toho, co chtěla. Dělati v dnešních poměrech, kdy každá jiná strana je zařízena na způsob kapitalistického podniku, politiku bez peněz, to je jako jítí holýma rukama proti puškám. Není tedy k necti přiznati, že zde leží chudá strana, přemožena politickou buržoasií. Však s tím pánové z druhých stran také počítali. Národní straně práce byly docela uzavřeny všechny způsoby, jimiž se jinak žíví politické strany: nepatří k těm stranám, o nichž — jako na př. o agrární straně — i soudcové se svého úctyhodného úředního místa prohlašují, že »musí být z něčeho živý«; nemá právo zřídit si t. zv. dopravní fond, na který čekatelé zbytkových statků pro dobrou vůli platí desetitisíce, a z kterého bůhví co bůhví kam jest dopravováno; nemá ani privilej, které se zase těší agrární strana, objevovat se před soudem s účetní knihou zalepenou za tím účelem, aby hlas veřejného mínění nemohl rozloučiti, co politik a nějaký zájemce usnesli se sloučit; ani nemohla ovšem suplika národní strany práce tak otevřít průmyslnické měšce, jako to činí supliky národně demokratické; ani nebylo dáno straně načichnout lihovými nebo nějakými podobnými penězi, poněvadž k takovému nadílení se připouští jen ten, kdo má už podíl na moci; ani nemohla se strana práce opřít o řadu vybudovaných hospodářských podniků, jak to mohou učinit strany socialistické; ani konečně nebyl vůdce strany práce několikanásobným bývalým ministrem, který má bratra, jenž náhodou zbohatl na státních dodávkách a jenž potom ukázal se býti tak dobrým bratrem, že byl ochoten bohatě financovat nový politický podnik, když starý zkrachoval. — Všechny tyto příjemné a pohodlné stránky života byly národní straně práce odeprény, i kdyby byla po nich bažila. Pohybovala se mezi ostatními stranami jako proletář.

Náklady na zemské volby byly již zcela nad její možnosti; nezbylo, než prohlásit podle pravdy, že nemůže jít do voleb samostatně. Jestliže toto vítězství těší některé pány, kteří na ně už dávno spekulovali, ať se tedy radují.

Nechci ovšem tvrditi, že, kdyby nebylo finančních nesnází, nebyla by se strana práce nepotkala s žádnými jinými nesnázemi. Postavení strany, které se při volbách nepodařilo dobýti si vstupu do parlamentu, je vůbec plně nesnází a je to křehká lodička na moři. Obecní volby skoro vesměs ukazovaly úbytek sil strany práce, byly-li výsledky postaveny proti výsledkům parlamentních voleb z roku 1925. Bylo to částečně následkem některých přirozených a nezaviněných obtíží, s kterými také nikdo jiný v podobném postavení nedovedl by se poradit, a částečně následkem chyb, jichž se podle mého mínění strana dopustila.

Řada těchto ideí, pro které národní strana práce na podzim před třemi lety vznikla, nesmí zmizet z našeho politického života, nemá-li politika být divoký boj všech proti všem a pouhé zápolení o podíl na moci, vem kde vem, uhoď jak uhoď. Nebude-li tyto ideje hájit už určitá politická strana, musí se za ně postavit veřejné mínění, sbor autoritativních osob, nebo musí býti přivedeny ostatní politické strany k tomu, aby je uznávaly: jinak nebude dobře. O náladě, z níž vznikala národní strana práce, poví ještě dnes nejlépe tato část jejího programového prohlášení, jímž se ohlašovala veřejnosti:

»Národní strana práce jest plodem zkušeností, které učinilo občanstvo s parlamentními a koaličními stranami během sedmi let samostatnosti... Nedbajíc zásad, zvolily koaliční strany praxi, která hoví především jejich touze po moci... Veřejnému mínění bylo často hájiti ústavu proti těm, kdož se na ní usnesli, zákony proti zákonodárcům, úspornou komisi proti jejím autorům, spravedlnost proti ministerstvu spravedlnosti, zákony základní proti zákonům příležitostným, veřejný život proti politickému klíči, důstojnost parlamentu proti mnohým, kteří v něm sedí, místa, vyžadující odborných schopností, proti hladu politických profesionálů, zájem státní a národní proti zájmům stran. Národní strana práce není než organizací tohoto veřejného mínění. Dosavadní metody ztratily důvěru mnohých poctivých, čestných a dobrých lidí v republice. Národní strana práce může zachránit idealismus těchto vrstev pro společnou československou věc a pro stát.«

Za šest neděl na to sto tisíc lidí se ve volbách svým hlasem vyslovilo pro tento program: to byl dostatečný doklad, že program nebyl vzat ze vzduchu. Byly to doby, kdy národní koalice už přestala se zakládat na společném národním zájmu a založila se na společném obchodním zájmu. Koalice zmonopolisovala pro sebe celý veřejný život a začala podnikat vše, co mohla, aby se zbavila kritiky. Korupční aféry byly na denním pořádku. Celý koaliční systém se začal měnit ve vzájemné kupčení stran; politické strany začaly obsazovat svými lidmi místa, na kterých nemá politika co dělat.

Bylo zřejmo, že za krátko by byl celý stát dokonale rozdělen mezi pět stran. Z toho začínalo být úzko tomu veřejnému mínění, které bude vždy existovat vedle politických stran. Strana práce se mohla jen postavit v čelo tomuto veřejnému mínění, aby dosáhla ve volbách čísla, které bylo koaličním pánům velmi nepříjemné, jak později přiznali, a které jim i imponovalo.

Ferd. Peroutka.

POZNÁMKY

Lid nad politiky.

Kdyby oslavy desítiletého výročí republiky byly odkázány na to, co pro ně udělají profesionální politikové, dopadly by náramně bledě. Na štěstí byla příroda přívětivější, nenastrojila tak kyselou tvář jako politikové a obdarovala jubilejní dny teplým podzimním jasnem, který bývá v říjnu tak svůdný; na štěstí nepodařilo se politikům také jistě tak rozkouskovat lid, aby docela zapomněl na to, že jako celek má některé zájmy a radosti společné. Kdyby šlo docela po vůli stran a jejich tisku, byl by desátý 28. říjen sotva se potkal s československým národem; byl by měl tu čest být představen jen politickým stranám. Naši profesionální politikové nenašli v sobě tolik vděčnosti a oddanosti k historické události, největší v národních dějinách, aby se sešli a společně řekli národu několik srdečných slov. Pociťovali jubilejní slavnosti spíše jako nepříjemnou překážku, která jim brání hned začít s volební agitací; mají náramný strach, aby nepřišli pozdě, a jen tak tak se udrželi přes 28. říjen na uzdě. Politikové jako celek ukázali se zcela neschopnými vésti lid ve dnech vděčnosti a radosti; kdežto všude jinde snaží se být první, tady se rychle spokojili rolí diváků. Když předseda sněmovny přednášel jubilejní vzpomínku, nebyli v sále nejen němečtí opozičníci a komunisté, ale také tam nebyli čeští sociální demokraté a národní socialisté. Pochybujeme, že by to členstvo těchto dvou stran obzvláště těšilo; myslíme, že by se byli nikterak nepohoršili, kdyby i na tomto místě bylo nalezeno to, co v těch dnech mělo pojit Čecha k Čechu; sotva by se zlobili, kdyby i ve sněmovně se bylo ukázalo, že existuje československý národ, který má tak velké důvody být vděčen památnému dni před desíti lety, aby dovedl na chvíli zapomenout, co strany a stavy od sebe dělí. Není to, co zde píšeme, namířeno jen proti socialistickým stranám; také vládní strany měly pamatovati, že přijde tento okamžik, a měly jej připravovati v dosahu součinnosti a varovati se všeho, o čem bylo jisto, že to přinese rozkol. Poněvadž politikové tady nedovedli se povznést nad stranické sobectví, utvářil se 28. říjen jako svátek lidový. Lid, některé instituce, města a vojsko dali tomuto dni, co jeho jest, a společně se potěšili bez ohledu na kyselá a rezervovaná tváře vůdců, které si navolili. Nepočítali, co jim to vynese, a prostě se těšili. Bylo to hezké, prosté a srdečné, a jsme rádi, že se ukázalo, že národ nepřestává ještě existovat v tom okamžiku, kdy politické strany složí ruce v klín.

Jediný pokus o společný jubilejní projev politiků ze všech stran byl učiněn asi šedesáti muži, kteří se sešli k večeři ve Společenském klubu a poslali z ní prezidentovi a ministerskému přednostovi konsolidační projev, dovolávající se pospolitě tradice 28. října. Oficiální instituce politických stran udělaly na tento projev zase kyselou tvář. Je pochopitelné, že ten projev neotisklo několik listů občanských stran, které za vším tuší intriku levého bloku nebo dokonce pokus o oživení národní strany práce. Je tedy pochopitelné, že »Národní listy« neotiskly

z projevu ani řádky, a že teprve za týden byl poslán »Národ«, aby s projevem polemisoval a pokud možno podepsaným vynadal. Méně pochopitelné by bylo, že se o projevu nezmínilo ani řádkou »České slovo«, když přece projev byl vřelým oceněním mírové práce Benešovy a když na něm byli podepsáni význační funkcionáři národně sociální strany. Bylo by to nepochopitelné, kdybychom nevěděli, že osobní malichernost kvete u některých osob právě tak v levém bloku jako v pravém, a že jsou i v národně sociální straně pánové, kteří nějaký osobní zájmeček bez rozpaků postaví nad všechno ostatní. Zakázala tedy nějaká kyselá tvářička za »Českým slovem« tomuto orgánu přinést byt jedinou řádku o projevu. To je jen doklad té nemohoucnosti profesionálních politiků, přijíti do jubilejních dnů se srdcem náležitě připraveným. Kyselá tvářička nechť pamatuje, že se nespraví všechno tím, když napíše k 28. říjnu článek, ve kterém se se senekovskou moudrostí a ušlechtilostí filosofuje o tom, že »nejlepší vlastenectví je v tom, snaží-li se každý na svém místě o dokonalost«. Soudy o osobách nemohou se řídit podle frází, jimiž ta nebo ona osoba je ochotna popsati kus papíru; musí se řídit podle jejich činů.

Bilance 28. října je tady asi ta, že bylo možno mít více radosti z lidu než z politiků. Jedna mladá Ruska, která prodělala v Moskvě loňské oslavy desítiletého trvání sovětů, vyjádřila svůj dojem takto: »To je divné. U nás vláda loni nařídila lidu, aby se radoval, a on se nezradoval. A tady vláda nenařídila nic, a lid se radoval.«

Cizinci ve správních radách.

Týden před státním jubileem se objevila v tisku dosti divoká diskuse o otázce cizinců ve správních radách a v ředitelstvích československých podniků. Nebyla to vlastně pravá diskuse, poněvadž argumenty se uváděly jen s jedné strany, a druhá strana odpovídala s tak úžasnými rozpaky, že to vlastně vypadalo jako útek před diskusí. Vládní list »Prager Presse« přinesl na význačném místě zprávu o usnesení předsednictva republikánské strany, že tato strana se hodlá domáhat u ministerstva vnitřní opatření proti tomu, aby v československých podnicích na vedoucích místech byli cizí státní příslušníci. Mluvílo se přímo o návrhu příslušného zákona. V německých listech, zejména v »Prager Tagblattu« a »Bohemii« byl z toho poplach, německý svaz průmyslu v československé republice pokládal za nutné hned se o věci vyjádřit, ale v zápětí přinesla jedna z tiskových korespondencí »vysvětlení«, že prý jde o věc starého data, o které se v poslední době nejednalo. Jeden »vysoký funkcionář české strany agrární« dává »Prager Tagblattu« hned na to vysvětlení ještě podrobnější, které navazuje na řeč poslance Berana, nedávno pronesenou, ve které se Beran náhodou zabýval touž otázkou. Vysoký funkcionář agrární strany dost otevřeně říká »Prager Tagblattu«, že takové řeči se musí brát s důkladným »grano salis«, že to byla jen řeč volební, kde o nacionalisaci vedení průmyslových podniků se mluvílo jen z agitačních důvodů. Poslanec Beran bude za toto vysvětlení asi málo vděčen. V »Národní Politice« se objevuje článek, kterým se ujišťuje, že se nechystá žádná »Cromwellova akta«, ale zároveň se praví, že jsme »zjistili na informovaných místech, že se jedná skutečně o tom, aby podobný návrh, jako o něm mluvila »Prager Presse«, byl podán.«

Republikánská strana oficiálně mlčí a tak si může každý vybrat, co je mu libo. Je příznačné, že o tak závažné věci se může u nás tímto způsobem másti veřejnost. Zvážíme-li všechny »informace«, nemůžeme se skutečně ubránit dojmu, že se něco podobného opravdu chystá, zvláště když je známo, že v republikánské straně už dosti dlouho se s nelibostí pozoruje, že ve správních radách československých průmyslových podniků je málo příslušníků republikánské strany a že by jich tam

mohlo být více. Jinak ovšem je přirozeno, že heslo »nacionalisace průmyslu« najde u nás hodně nekritických obdivovatelů, a že sympatií k tomuto heslu se netají zejména tisk oné známé všenárodní strany, jejíž příslušníci jinak v nejlepší shodě sedí s těmi cizinci ve správních radách.

Pro každého kritického pozorovatele je ovšem jasné, že tato věc je hodně choulostivá, a kdyby u vedoucích činitelů republikánské strany bylo více smyslu pro odpovědnost, věděli bychom už dávno z úřední zprávy jejího předsednictva, oč vlastně jde. Takto ovšem se vzbudil poplach, o němž nikdo neví, byl-li k němu skutečně důvod, a který právě svou neurčitostí může způsobit hodně nepříjemností. Zdá se, že se zapomnělo na všelijaké dekretování v hospodářském životě a na jeho dosavadní velmi pochybné výsledky. Zdá se, že se zapomnělo, že na př. předsedou Báňské a hutní společnosti je pan Eugène Schneider, a že vedoucím i úřadujícím členem správní rady této společnosti je pan Aimé Lepercq, a že v celé řadě našich podniků jsou lidé tohoto rázu, které přece by bylo asi velmi těžko odtamtud vykazovat jen z toho důvodu, že si republikánská strana vzpomněla nacionalisovat československý průmysl. Také se zapomnělo, že není právě málo československých příslušníků členy správních rad podniků zahraničních, a že by se dala přirozeně hned čekat důkladná odvěta. Obhájci nacionalisačního plánu se ohánějí tím, že prý není možno stíhat cizí státní příslušníky, když se ve své funkci dopustí něčeho proti našim zákonům. Tohle je ovšem právníká novinka; není nám také známo, že by se nějak ostře postupovalo proti těm, kdo zavínili úpadek leckterého akciového podniku domácího, ač byli zdejšími státními příslušníky, a tak jsou snad starosti v tomto směru úplně zbytečné poněvadž konec konců dopadá to »stíhání« stejně, ať jde o domácího či cizího příslušníka. Není pochyby, že stát si může, když bude chtít, zajistit provedení svých požadavků i u těch podniků, jejichž správci jsou cizinci; jde jen o to, aby se opravdu chtělo. Nacionalisace průmyslu je hezká věc, ale musí se dělat zdola, pronikáním kapitálu, a nikoli dekretovat shora. K.

Jaký byl duch 28. října?

Psalí jsme výše o projevu, který zaslalo z jubilejní večeře presidentovi 60 politických osobností z různých táborů. Týden váhal »Národ«, než dal dopadnouti své sekyře na tento projev. Není ovšem nic divného, že dnešnímu vedení národní demokracie nehodí se projev, ve kterém se vyslovuje uznání mírové práce ministra Beneše v Ženevě. Žádný z těch, kteří projev podepsali, jistě také neočekával od »Národa« pochvalu. Zmiňujeme-li se vůbec o kritickém výkonu »Národa«, tedy jen proto, že se v něm vyslovuje prapodivný názor o duchu 28. října. »Národ« praví, že duch projevu, poslaného Masarykovi, není duch 28., nýbrž 14. října, a dovozuje to z této věty o projevu: »Náš stát musí býti státem národní a sociální spravedlnosti.« Nebyli bychom před desíti lety věřili, že přijde doba, že pouhá slova »národní a sociální spravedlnost« budou jednou tak svrběti jednu českou stranu, až se bude veřejně škrabat, a že zásada národní a sociální spravedlnosti bude prohlašována za neslučitelnou s duchem 28. října. Chce »Národ«, abychom z projevů dra Kramáře vyhledávali, kolikrát on jako první ministerský předseda mluvil o nutnosti národní a sociální spravedlnosti? Chce, abychom vyhledávali, kolikrát byla tato slova obsažena v projevech vlád, jichž byla národní demokracie členem? Nebo je třeba výslovně říkat, jaká je to ostuda, když česká strana dává najevo, že nechce mít nic společného se zásadami národní a sociální spravedlnosti a když je vylučuje z národního programu? V národní demokracii zbyli ještě někteří rozumní lidé, kteří přese vše, co mluví proti tomu, neztratili víru, »že se s tou stranou dá ještě něco dělat.« Není tako-

věhle vyznání víry oficiálního orgánu strany příliš těžkou ranou do jejich víry? — V citovaném projevu stálo:

»Máme uvnitř vlastních hranic kus světového národnostního problému: věříme, že bude rozřešen tak, aby národové tohoto státu mohli spolu žít v pokoji, ve vzájemné úctě a součinnosti.«

Tento passus »Národ« div neprohlásí za vlezradu. Píše:

»To není řeč sebevědomého českého občanství, to je řeč Němců a Maďarů věčně nespokojených.«

Podle »Národa« tedy sebevědomý český občan soudí, že národové tohoto státu mají žít spolu v nepokoji, ve vzájemné neúctě a rozporech. Škoda, že národní demokracie tyto věci vykládá jen v novinách, a že je nevyloží také Němcům, s nimiž sedí v jedné vládě. To je politika založená na klamání, stejně jako když dr. Hajn přirovnává v jubilejním čísle »Národních listů« vstup Němců do vlády k tak těžké národní katastrofě jako byla bitva na Bílé Hoře. To, prosíme, píše poslanec strany, která svým věrným hlasováním pro vládu českoněmeckou od počátku umožňuje její existenci, poslanec strany, jejíž ministr sedí vedle německých ministrů. Dovoluje-li si někdo takovéto kejkle, musí mít velké opovržení k rozumovým schopnostem lidí, k nimž mluví a píše.

Citovaný projev zabýval se také nutností vyšší úrovně našeho politického života. K tomu připojuje »Národ« větu, za kterou by pisatel na místě zkameněl, kdyby na světě byla nějaká spravedlnost: »My to činíme od začátku, bez slavnostních večeří.« Napíše-li toto list, pro jehož známé vělevo odešlo už z národní demokracie více inteligentů než jich tam zůstalo, poskytuje to neobyčejně smutný pohled na licoměrnost a pokryteckost lidské povahy a dokazuje to zase jednou, že slova jsou zadarmo a nemohou se bránit, ať je bere kdokoliv do úst.

P O L I T I K A

Bernard Shaw:

Boj mezi demokracií a despotismem.

Socialismus a kapitalismus.

ani socialismus ani kapitalismus nemusí nutně míti něco společného s demokracií. Velký zápas, který vzrušuje svět, je zápas mezi kapitalismem a socialismem. Oba dva jsou zcela nezávislí na demokracii. Jest ovšem pravda, že oba dva se poněkud s ní smísili. Smísili se oba s demokracií asi ve stejné míře, ale s tím pozoruhodným a zvláštním rozdílem, že socialismus si veřejně činil nároky na spojení s demokracií; po celé devatenácté století se demokracie dokonce nazývala demokracií sociální, aby se ukázalo, demokracie a socialismus jsou neodlučitelné. Potom však ten socialismus, který měl příležitost skutečně se prakticky uskutečnit (v Rusku), shledal, že demokracie není k ničemu dobrá. Na druhé straně pak kapitalismus dlouho pohlížel na demokracii jako na nepřítel, bojoval proti ní seč byl, hlasoval proti ní ve volbách a konečně shledal, že demokracie je jeho oporou. Tak se stal socialismus dobrovolně demokratickým a kapitalismus nedobrovolně.

Chtěl bych tuto zápletku učiniti zcela jasnou. Kapitalismus není žádné slovo urážlivé nebo opovrhlivé. Je to jméno společenského zřízení, které je poměrně tak dokonalé, že někdy chovám obavy, že, kdyby všem socialistům bylo možno dokonale vysvětliti prostřednictvím nějakého kompetentního a dokonalého zástupce kapitalismu, co kapitalismus jest, snad mnozí přívrženci socialismu by se stali přívrženci kapitalismu. Ale ovšem

nutno ihned podotknouti, že kapitalismus je taková teorie, která předpokládá, že všechny výrobní prostředky jsou výhradně majetkem soukromým, což v prvé řadě ovšem platí pro půdu, a že veškeré zákonodárství se omezuje na zdělávání takových zákonů, které nutí občany, aby zachovávali smlouvy, jež mezi sebou uzavřeli, at jsou tyto smlouvy morální nebo ne.

Nuže, to jest kapitalism. Je tedy zřejmo, že tato věc nemá žádnou nutnou souvislost s demokracií. Můžete jíti k císaři, k carovi, k diktátoru nebo ke kterékoli autokratické a despoticke vládě a říci této vládě: přejete-li si míti stabilní obec (t. j. stát), musíte zříditi kapitalism. Socialism však jde jinou cestou. Socialism praví, že jakmile počnete upravovati spotřebu a distribuci jakožto věc nejdůležitější, musíte zrušiti úplně soukromý majetek bez kompromisů a výhrad; celá idea soukromého vlastnictví musí býti i s kořeny vyrvána z lidské mysli; potom ustavičným působením vlády, stálým a bdělým dozorem musíte zříditi rovnost důchodu všech lidí a bdíti nad udržováním této rovnosti, neboť nejmenší úchylnka od rovnosti důchodu zničila by vaše soudní dvory, pokazila by správný pořádek výroby, zničila by výchovu nové rasy a přivedla by celý nový hospodářský stát do těžkých nesnází. Proto, praví socialism, dosáhněte rovnosti důchodů a udržujte ji, a vše ostatní bude vám přidáno.

Ani tato věc zřejmě nemá žádné nutné souvislosti s demokracií. Opět můžeme jíti k vašemu carovi nebo k vašemu autokratu nebo k té nejméně demokratické vládě, kterou si umíte představit, a můžete říci nekompromisně: lhostejno, jakým způsobem vládněš, chceš-li míti stabilní a pokrokový stát, zříd a udržuj přísnou rovnost důchodu. Zde tedy máte socialism a zde máte také kapitalism, a jak vidíte, jsou dobré pro všechny formy vlády, pro vlády demokratické, autokratické, oligarchické nebo jakékoliv chcete. Jediná forma vlády se vám nehodí, a to jest úplně bezvládí.

Přicházíme nyní k otázce, co je demokracie? demokracie je skutku založena na předpokladu, že »člověk je politický živočich«. Říkává se, že člověk se rodí demokratický — to je taková myšlenka, že ji můžeme srovnati se známým homo economicus, který byl stvořen manchesterskou národohospodářskou školou. Demokratický člověk je mikrokosmem dokonalého státu. Je dokonalým diplomatem. Národní hospodářství a právní vědy má v malíčku. Všem rozumí, vše chápe a vše dokonale posoudí. A co víc, je dokonalým čtenářem myšlenek a znalcem lidí; postavíte-li před něj nějakou osobu, kterou on chce svým voličským hlasem obšťastnit, tu je náš demokratický člověk neomylným soudcem nad tím, zda tento kandidát je správný nebo špatný muž. Na tomto předpokladu jste založili všeobecné rovné volební právo, na tom jste založili hlasování lidu, na tom jste založili poměrné zastoupení ve vládě a vůbec vše, co tvoří základní fond demokracie. Všeobecné rovné hlasovací právo lidu by nemělo smyslu, kdybyste nepředpokládali, že osoby, jimž dáváte právo hlasovat a tím právo kontroly vlády — nebo jim to alespoň v teorii slibujete — mají tak znamenitou kvalifikaci, jak jsme ji prve vyjmenovali. Jinak by se celá věc stávala zřejmě nesmyslnou.

Pak ovšem přichází váš poslední požadavek, který tak dobře vyjádřil dr. Adler v nedávné kontroverzi nebo spíše korespondenci, kterou se mnou měl: »Nic nesmí se státi, dokud nebylo předem dosaženo svolení většiny lidu.« Soudím, že to je velmi populární stanovisko, ale většina lidí je líná a většina lidí jsou zbabělci, a to by tedy znamenalo, že by se vůbec nic nikdy v politickém životě nestalo. Skutečný a pořádný opravdový demokrat jde dále, než dr. Adler — anebo alespoň měl jít. Dr. Adler mluví o majoritě, ale čistá demokracie neví nic o majoritách. Čistá demokracie by čekala samozřejmě na jednomyslnost. Chcete-li prakticky provést čistou teorii této věci, musíte

míti k platnému usnesení nejen většinu, ale absolutní jednomyslnost, jednohlasnost. Je mnoho věcí, v nichž docílíte nejednomyslnost, a jsou některé, v nichž docílíte jednomyslnost, ale především je tu jedna velká politická věc, v níž se dosahuje jednomyslnosti. To je ta forma despotismu, kterou si lidé vyberou, jsou-li ponecháni sami sobě; je to nezměnitelně despotism. Jedna věc, v níž se všichni shodují, jsou-li v přirozeném stavu, je ta, že jsou proti-demokratičtí. Nikdy o tom však nesní; potřebují vůdce, potřebují náčelníka, a jejich úmysl při tom, když si hledají vůdce, není ani tak to, co bychom nazvali dobrou vládou, hledáním dobré vlády, ale prostě mají úmysl se dát ochraňovat a být zbaveni povinnosti přemýšlet. Obyčejný muž si přeje, aby se mu řeklo, co má dělat. On neví, co má dělat a nemá rád trápení, které by měl s přemýšlením, aby to sám objevil. On potřebuje někoho, kdo by mu to řekl, a poběhne vždy za tím, kdo z povolání mu říká, co má dělat, a poběhne za ním s voláním souhlasu a dá mu také svůj hlas. Tedy jak vidíte, obrátíte-li se od ideálního demokratického člověka ke skutečnému člověku, přijdete na to, že obyčejný skutečný člověk není demokrat, ale že podporuje despotism.

Despotism.

Tato věc má svůj rub. Jakmile despota je zvolen a zřídí vládu, ihned souhlas odchází a je nahrazen nesouhlasem v nejvyšším stupni. Vidíte muže jinak zcela počestné a ctihořné, jak podvádějí takovou vládu o daně a falšují kde co, jen jde-li to trochu. Bručí, bručí a bručí, neboť jak vám pravím, nenaleznete vědomí souhlasu s vládou, každý chce býti svobodný. Svoboda — tot věc, které si přejí. Tedy vidíme, že nejdříve byl souhlas s despotismem; ale jakmile toto zlo je dokonáno (máte-li despotismus za zlo) druhá věc, kterou shledáte nesouhlas s despotismem.

A nyní přichází do toho to, čemu říkáme volby, hlasování, neboť jak řečeno, čistá demokracie by čekala na jednomyslnost, ale jednomyslnost stále nepřichází a lidé jsou již unaveni čekáním. Tak jsou odhodláni bojovat za ni. Máte-li na příklad jedenáct mužů, z nichž deset je jednoho mínění a jedenáctý jiného, je přirozené, že těch deset se omrzí a řekne: »Je menší zlo, když tomu jednomu muži se zabrání jíti jeho cestou, než kdyby se zabránilo jíti naší cestou nám, deseti mužům, a tak my proto, nebude-li ten muž s námi souhlasit, napravíme mu pořádně hlavu.« To je základ voleb a hlasování vůbec. Neboť napravování hlav válčením je namáhavá a nákladná robot a je známo, že Napoleon řekl, že Bůh je vždy na straně silnějších batalionů, a tak se prostě tato věc vyjadřuje hlasováním, což je lacinější a méně nebezpečné. A tak demokracie, řešíc vše vůli většiny shromáždění, stává se majorito-kracií, líbí-li se vám tento název.

Dále objevíte, že lid má také vědomí svých vlastních nedostatečných schopností a neznalostí, s nimiž volil despota. Co však je ještě důležitější je, že lidé, kteří si nejsou vědomi své vlastní ignorance, mají ostré a trapné vědomí o ignoranci druhých. Proto nejnepopulárnější věc, již můžete navrhnout, je vláda lidu, neboť lid sám si je vědom toho, že neví, jak vládnout. A jestliže lid s tím udělá na svůj vlastní vrub zkoušku, jak to čas od času dělá tím, že se prostě vzbouří, jsou výsledky obyčejně tak katastrofální, že lid upadá do zcela zbytečně vysokého stupně toho druhu vlády, který obvykle nazýváme tyranií.

Pak zde máte stálou revoltu proti vládě, ustavičný odpor proti tomu, býti vůbec ovládnán. Proto týž lid, táž masa lidí, která zřídila a upevnila despotism, brzy přijde na to, že despotism bojuje o to, aby tomuto lidu omezil práva, a tato masa se snaží v důsledku toho omezit práva vlády. Despoti totiž podléhají tomu, co se v psychologii zove »césarská šilen-

stvá«. Dáti někomu moc — to mu poplete hlavu, ledaže ji měl velmi silnou. Abyste toto poznali, netřeba čísti podrobné historie o vládě velkých despotů. Otevřete-li oči a podíváte-li se kolem sebe, shledáte, že dá-li se někomu zlatý pásek kolem hlavy nebo kolem límce či kolem klobouku, tu, je-li to průměrný muž, stane se z něho v jisté míře blázen. Vezmete-li obyčejného obchodníka a dáte mu šlechtictví, také ztratí poněkud hlavu. Aspoň rok uráží všechny své dobré staré přátele. A dáte-li mu, řekněme, milion, může se z něho státi velmi nebezpečný šílenec. Chcete-li příklad z moderního života, dá vám jej p. Henry Ford. Praví, že má hodně zkušeností s organisováním průmyslové výroby a že je jedna zásadní věc, kterou nesmíte tipět ve své továrně: to jest člověka s nějakým řádem nebo hodnotí. Dáte-li člověku nějaký titul, připojíte-li nějaké jméno k jeho úřadu a povinností, což je v moderním životě něco podobného, jako když dáte zlatou pásku kolem jeho klobouku či límce, objeví tento muž ihned, že je pod jeho důstojností, aby určité druhy práce sám osobně vykonával. A setrváte-li ve svém postupu a dáváte mu stále nové tituly a hodnoty, shledáte, že každá nová hodnota jej dodatečně ohromuje a nakonec, až dosáhne nejvyšší hodnoty, je už neschopen vůbec dělat cokoliv.

Celý průběh dějin to potvrzuje. Ale vidíte, že je tu také přirozený odpor proti tomuto cesariánskému šílenství, proti zneužívání moci. Jste vždy zaujat proti vzdělanému muži, pocházejícímu ze středních vrstev, který nebyl velmi chud. On křičí vždy: Svobodu! Svobodu! Svobodu! A chce odstranit tuto vládu. Svoboda se stává v jeho ústech věcí, které nemůžete nikdy mít nadbytek. A nakonec ovšem shledáváte, že taková demokracie se blíží anarchismu, totiž odporu vůči jakékoliv vládě vůbec.

Kdykoliv někdo přichází, kdož chce odstranit despota a posadit se na jeho místo ať už pomocí všeobecných voleb nebo státním převratem, přeje si vždy mít lid za sebou. Vždy shledáte, že volal k lidu, aby se opřel vládě. Obžalovává vládu a vždy se snaží podniknout něco, čím by zmenšil její moc, a dělá to vždy ve jménu demokracie. Praví: »Vy Jste lid, Váš hlas je hlasem Božím; Vaše Svobody jsou v nebezpečí«.

A tak tímto podivným a zajímavým způsobem dostává se nám toho druhu tradice, který je tak silný, že pokroková věc musí vždy býti věcí demokratickou a také masa lidu je demokratická. Důsledek toho je, že demokracie má strašné masy lidí za sebou, zejména mezi lidmi pokrokovými, takže začne-li kdo otevřenou despotií bez jakéhokoliv plášťku, jako byla despotie Prvního a Třetího Napoleona, volají demokrati po plebiscitu, po hlasování lidu o despotii. Tak, domnívají se, vyhazují svůj trumf. Shledávají ovšem, že demokracie, jejíž formou podle jejich mínění je hlasování lidu, jim provedla divný trik. Despota má příliš mnoho prostředků v ruce a tak vidíme, že plebiscit nikdy »nezklame«. A co pak řekne despota? Vždy říká, že despotie (ať už ji odívá jakýmkoliv svým pěkným jménem) je pravá demokracie. Vždyť lid se pro ni »vyjádřil«. Kdybyste donutili Signora Mussoliniho k takové diskusi, že by byl nucen pak užítí tohoto trumfu — což zcela jistě by učinil — hledali byste, že by dostal překvapující většinu ve svůj prospěch. Prakticky pak vidíte, že hlavní skála, na níž despotismus stojí, je »podpora«, kterou skýtají masy lidu.

Liberalismus.

Liberalismus (staré formy) vždy žádal úplnou svobodu a podporuje svobodu, kterou socialismus již již kráčí zrušit, svobodu, kterou lidé si nade vše cení, svobodu být líný a dělat si právě co člověk chce. Když to nemohou nebo neumějí dělat, dívají se vždy po nějakém imaginárním strýčku z Ameriky, který by náhle umřel a zanechal jim celé jmění. A zde právě docházíte k té velké srážce mezi liberalismem a socialismem.

Liberalismus se zasazuje za úplnou a dokonalou svobodu, svobodu, v níž je zahrnuto právo být líný, které je jedním ze základních práv svobody; socialismus praví, že zrušení této svobody, tohoto privilegia s prvním a neodvolatelným požadavkem socialismu. Je to snad jedna z hlavních věcí, které socialismus nečiní všem lidem příjemným.

Vidíte-li nyní jasně, co je demokracie, socialismus a liberalismus, zeptáte se patrně: »V tomto dlouhém boji mezi anarchií a vládou, mezi tím přirozeným anarchismem člověka, který nikdy nepominul a dnes, kdy zásahy vlády do lidského života jsou stále intenzivnější, stále spíše ještě roste, musí také socialismus mít své místo; kde stojí, na straně státu nebo na straně liberalismu a demokracie?«

Nelze váhat s odpovědí. Socialista je na straně státu. Socialista je do té míry na straně státu, že praví stejně jako fašismus, že stát je první. Ano, jsme povinni to otevřeně říci. Socialisté říkají, že (Stát, Obec, Celek, Společnost jsou vždy první a svoboda přijde teprve potom. Socialismus posuzuje vše s hlediska společnosti, s hlediska obecného prospěchu. Socialismus uznává jen takovou svobodu, která je slučitelná s dobrou stabilitou, bezpečností a prosperitou státu a jen takovou svobodu je ochoten také strpěti. Je-li boj liberalismu a demokracie bojem za omezení práv státu, stojí socialismus s celým svým přesvědčením za státem. Proč by měl socialismus říkat, že je demokratický a že je nerozlučně spojen s demokracií? Já to nedělám a nic zlého ani dobrého se mi proto neděje. Řekněte, že zavedeme toto vše, budeme-li moci, že znárodníme všechny veřejné služby, znacionalisujeme všechny výrobní prostředky neboť chceme zreformovat distribuci důchodů, což je cíl socialismu. Demokrat řekne zajisté, že je to v pořádku, ale »nezeptáte se dříve lidu?« Socialisté na to řeknou ne, rozhodně nikoliv. Lid to posoudí až podle výsledků. Nemá s tím nic co dělat, dokud to není hotovo, a pak podle výsledků může soudit jak chce. Říkám zkrátka a dobře sám, že to není demokracie. Ale jakmile si řekneme, že celá věc se má posuzovat podle výsledků, to znamená, že tu před ní nemá býti žádných porad a hlasování lidu, že abychom to tak řekli, experiment má býti udělán na psu a pak pes řekne, jestli se mu to líbí neb ne, aniž před tím věděl za jakých okolností se tento experiment stane a že jde zajisté nikoliv o změnu odvolatelnou, ale neodvolatelnou.

Nuže, je-li tomu tak, je to vůbec možno uskutečnit? Jak vidíte, do jisté míry tedy nutno se lidu ptát a mít jeho souhlas, protože můžete dělat něco proti jednomyslnému odporu lidu. To jsme viděli na Irsku, které je dobrým příkladem. Britské imperium, se všemi svými nevyčepatelnými prameny, svými děly a jedovatými plyny a vším čím disponuje, nemohlo držet ustavičně Irsko pod svou nadvládou, ač se o to pokoušelo. Bylo by bylo nutno dáti ke každému Irčanovi jednoho nebo dva strážníky, aby ho drželi. To jsou hranice despotismu. Despotismus ovšem může organisovat armádu, která pak umožňuje zcela převrátit obvyklé počínání na majoritu a minoritu. Ale i tato koercitivní síla je omezena. Nemůžete změnit polovinu obyvatelstva ve strážníky, kteří by hlídali druhou polovinu téhož národa. Ovšem že se staly i o to pokusy. Je velmi zajímavé, že se podařilo minoritě pomocí takových prostředků po delší nebo i dlouhý čas ovládat majoritu a držet ji ve stavu úplné poddanosti, ale prakticky v našich poměrech lze říci, že pro takové plány nebo pro podobné projekty musíte mít mezi lidem velké množství stoupců a mezi zbytkem většinu těch, kteří věc snášejí.

Díváte-li se na pokroky prohibice ve Spojených státech, vidíte, že prohibice je silně obházena a že zákon je hodně porušován a to proto, že tu máte tu podivnou a zajímavou věc, že každý Američan je pro prohibici, ale každý se také rád napije. On ví, že je to dobrá věc ve prospěch národa, a proto pro

ni vždy hlasuje, ale pro sebe by ji ještě rád obešel, a tak vidíme, že prohibice je v Americe věc velmi solidní a reálná a to více, než si mnozí lidé v Evropě myslí.

Proč tedy, konec konců, byla v praxi demokracie redukována na tu věc, která je dnes reprezentována parlamentem, jenž je imaginárně »kontrolován lidem? Je to dosti jednoduché. Ideální demokracie, jak ji vykládal Herbert Spencer, je ta demokracie, při níž se lidé shromáždí do jedné místnosti a po společné debatě se dohodnou, co učiní. Důvody pro dnešní formy demokracie jsou tedy ty, že kromě rodiny, podniku nebo lodní posádky jsou společenstva lidí příliš velká, národy příliš četné. Nemůžete je shromáždit, aby spolu debatovali, protože debata je omezena nosností lidského hlasu, který často neobsáhne ani tak velkou místnost, jako ta, v níž právě sedíte. Tento čistě fyzikální fakt vedl tedy k reprezentativnímu systému. Musíte tudíž nahradit shromáždění všech členů národa Národním shromážděním, skládajícím se ne z většího počtu lidí, než se vejdou do sálu, v němž je lidský hlas slyšitelný, aby bylo možno debatovati o věcech. A tito lidé zvolení voličstvem jsou zdvořile pokládáni za představitele národa, a jejich mozky jsou považovány za přesné zastoupení mozků národa. Jsou pokládáni za mikrokosmos voličstva stejně jako voličové jsou pokládáni za mikrokosmos dokonalého státu.

Myslím, že tušíte, kam směřuji. Demokracii byla vnucena zásada reprezentace, protože jeden člověk nemůže mluvit k milionům lidí. Ale když jsem posledně veřejně mluvil, mluvil jsem radiem k milionům lidí. Za několik dní po proslovení oné řeči dostával jsem dopisy z ostrovů shetlandských a orkneyských, tedy z míst Londýna nejvzdálenějších na britských ostrovech, v nichž byly komentovány mé vývody, protože má řeč tam byla perfektně slyšena. Také jsem dostal sdělení z Norska, v němž se pravilo, že všichni angličtí řečníci by se měli učit mluvit s irským přízvukem, protože tak rozumějí pak lépe v Norsku angličtině.

A tak důvody pro reprezentativní zřízení skoro padají, jakmile se radio stane zcela dokonalé. Nejzákladnější princip demokracie, přímý dohovor se všemi, stává se pokrokem techniky možný. Nejenom náš celý národ, ale i celá Evropa, je-li toho třeba, může naslouchat mé výmluvnosti, nebo výmluvnosti Mr. Lloyda George nebo kteréhokoliv z nás. A tak miliony lidí mohou dokonale sledovat diskusi. Ale také bude možno zřídití aparát, který by měl každý z milionů členů národa, aby místo chození do voličské síně v případě potřeby otočil nějakým knoflíkem, nebo dvěma knoflíky, jedním zamenajícím Ano, druhým Ne. Ujišťuji vás, že to není žert.

N. Melniková-Papoušková:

O jedné francouzské knize.

V posledních letech přišly ve Francii do módy zázračné děti. Proto není vydavatele, který by alespoň jednou za rok nevyhledal mladíka, zabývajícího se psaním, neotiskl jeho dílo a neprohlásil ho za genia. Ve skutečnosti přístup na Parnas je mnohem užší než do nakladatelství, a k přeplnění oblasti, vyhrazených geniům, nedochází už proto, že jedni, snad nadaní, jako Radiguet, umírají mladí, jiní pak, jako mladý Rostand, zůstávají neplodnými a okouzlují jen svým mládím.

Když tedy na začátku tohoto léta začaly do Prahy docházet pověsti o nové geniální knize, na které stálo neznámé jméno Jean Desbordes, usoudila jsem, že mohu s jejím čtením posečkat na volnější chvíli, kterou nebude škoda ztratit. Čím více však míjel čas

a čím blíže jsem byla Paříži, rozprávění o J. Desbordesovi se množilo, a vznikal dojem, že jde o velký úspěch, pravda, takový, který Francouzové nazývají »úspěchem skandálním«, ale přec jen úspěch. Ke kritikám a článkům připojovalo se stále více soukromých ústních posudků, většinou ostře odmítavých. Po dva měsíce jak na mořském břehu, tak v pařížské kavárně nebylo možné vysloviti mezi známými slova »J'adore!«, aby někdo z přítomných jako divá šelma nezačal trhat mladého autora, který pod tímto názvem vydal svou prvou knihu. Nutno však uznat, že ani články, ani rozmluvy nedávaly mi jasné představy o díle samém, ba bylo těžké určit, zda je to román nebo povídka nebo snad dokonce básně. Ve všem tom bylo více vášnivosti a lyriky, než zdravého smyslu a vážné kritiky. Jaký závěr může si člověk učinit, když jedni píší: »Zbožňuji — toť kniha neobyčejných zázraků«; »Dítě, které mohlo napsat: »Země mne nese přes své krásy« — je báječný spisovatel.« »Jsou to neobyčejně svěží a čisté vzpomínky... přes určitou ostrost psaní« — druzí pak tvrdí, že celá kniha není nic jiného než »nový bluff« nebo pokus »mystifikovat průměrného Francouze«. Přímé rozhovory nabývaly formy ještě ostřejší tím, že se k nim připojovaly osobní vztahy a klepy, které, zdá se, nedosahují nikde takových rozměrů, jako u montparnasských vševědů.

Přiznám se, že všechno to sice nezničilo můj původní neloyální poměr ke všem zázračně nadaným nemluvnatům, ale přec jen vzbudilo ve mně takovou zvědavost, že jsem se odhodlala přečíst knihu, která musí být charakteristická ne-li v literárním, tedy životním smyslu. Avšak dostala jsem ji teprve několik dní před odjezdem z Paříže, takže jsem ji přečetla dokonce už v domácím prostředí své pracovny, dovolujícím klidněji posuzovat a přemýšlet. Čtení, zvláště prvních kapitol, působilo na mne podivuhodným dojmem a přenášelo mne do jakéhosi jiného světa.

Povězme nejprve alespoň několik slov o samotném J. Desbordesovi a o tom, jak se stal spisovatelem. Interviewu jsem s ním neměla a osobně jsem se s ním nesešla, takže se musím omezit na ony informace, které podává v předmluvě jeho mentor nebo správněji řečeno, gardedáma, J. Cocteau, a tu a tam nějakými pověstmi často nedosti věrohodnými, jaké zpravidla kolují v literárních kruzích. Narodil se roku 1906, je mu 22 let. Do roku 1925 žil trvale na venkově a neměl jiné společnosti než matku, sestry a zvířata, která zřejmě vždy miloval. Někteří tvrdí, že byl prostým pastýřem, což, jak se mi zdá, vyvrací obsah některých jeho povídek, nesporně autobiografických, ostatně stejně jako celá jeho kniha. Čítal nejspíše málo a náhodně, snad už proto, že v zapadlém místě Vogéz a zvláště v jeho prostředí jsou knihy velkou vzácností. Za to vášnivý sklon ke psaní vyvinul se u něho neobyčejně brzy, a Desbordes pokrýval desítky archů svým nečitelným rukopisem. Základním obratem jeho života bylo, když se seznámil s jednou ze knih Cocteauových, kterou zapomněla nějaká spisovatelka. Poté napsal jejímu spisovateli nadšený dopis, a pozvolna se mezi nimi navázala korespondence, při tom Cocteau podle svých vlastních slov hrál úlohu studené sprchy, snaže se zadržet nadšení svého mladého přítele. Konečně roku 1926 došlo k osobnímu seznámení, kdy Desbordes byl povolán do Paříže k vojenské službě. Tu se začala pravá učednická léta mladého fantasy, který měl nad-

šení, ale naprosto nedovedl je ztělesňovat v obrazy, přístupné vzdálenému posluchači.

Ačkoli se Cocteau přímo zapřísahá, že neměl žádného vlivu na tvorbu J. Desbordes a že všechny jeho pedagogické metody omezovaly se jen na snahu povznést kulturní citlivost a zdokonalit techniku jeho přítele a žáka, přece v samotném textu můžeme si povšimnout ne-li napodobování, tedy v každém případě určitého vlivu.

Teď přejdeme od osoby autorovy k jeho knize, která jej za několik měsíců učinila slavnou osobou. Především o odvážném a slibném názvu »Zbožňuji«. Nebyl dán podle záhlaví jedné z povídek, jak se to často dělá, nýbrž podle onoho nadšeného tónu, kterým je proniknut celý, poměrně neveliký svazek. Jinoch, který napsal tyto stránky, skutečně zbožňuje život, vesmír, Boha a všechny drobnosti života, ve kterých se podle jeho názoru projevuje On.

Námětově kniha není uceleným celkem, — je to řada drobných povídek, často bez viditelného děje. Přes to se rozpakují nazvat »J'adore« sbírkou povídek, neboť všechno, co je v ní napsáno, je velmi spjato jednou společnou ideou nebo správněji řečeno citem. Přes svůj mladý věk autor vlastně píše paměti, podává je od dětství, jak o probouzejícím se pohlaví, tak o dozrávajícím vědomí. Srovnáme-li životopis Desbordesův, podaný v Cocteauově předmluvě, s tím, co mladý autor sám podává ve svých zpola kapitolách, zpola povídkách, shledáme, že pouze svým způsobem přetváří fakta z osobního života, nepřijímaje z vnějšího světa ničeho, co by mohlo porušit jednotu tvůrčí niti, kterou přede. Najde se málo tak upřímně sebou zaujatých spisovatelů, jako je Desbordes. Lyrikové sice vůbec vysoukávají svá díla ze sebe, ze svého srdce jako pavouk pavučinu, ale přece většina se přikrývá alespoň nějakou literární manýrou, na příklad vyprávěním ve třetí osobě nebo přenesením svých zažitků na jiné, vymyšlené osoby. Nic takového zde nenalezneme; Desbordes naopak dokonce jakoby schválně se obnažuje a vystupuje zcela nahý beze všeho literárního pláště na náměstí před celou Paříží, přede všechny, kdo si přečtou jeho knihu.

Z této manýry dosti logicky vyplývá i formální stránka samotného díla, které se koncem konců nejspíše nazve lyrickými vzpomínkami nebo básněmi v próse. Srovnání a analogie nevyjevují vždy podstaty otázky, za to velmi často pomáhají nalézt správnou cestu k pochopení předmětu. Aby si tedy mohli učiniti představu o »J'adore« ti čeští čtenáři, kteří nemají této knihy po ruce, radím jim, aby si vzpomenuli na Vančurův »Amazonský proud«. Nemusí se ovšem hledat mezi nimi vnitřní souvislost nebo dokonce shoda, ale genre je přec jen týž. Přiblížit se mohli v něžnosti ke zvířatům a tíhnutí k zemi, ale odpuzuje je od sebe zase erotismus Desbordesův a humor Vančurův.

Ze všeho, co jsem dosud řekla, čtenář nemohl si ovšem dostatečně ujasnit příčiny, které vzbudily kolem této knihy tolik hluku, a proč na jedné straně bylo vysloveno jméno Rabelaisovo, a na druhé sv. Františka z Assisi. Z příčiny, která mi až dosud zůstává nejasnou, většina kritiků obrátila svou blahosklonnou pozornost na erotický živel knihy, ačkoli ze čtyřiceti povídek nejvýše deset mluví o lásce. Nejde však asi o počet, ale o způsob, kterého autor užívá, to jest ni-

čím nezakrytá pravdivost v takových otázkách, o kterých se vůbec nemluví. V posledních letech bylo si sice možno ve francouzské literatuře přivyknout na různé odvážné výpady, od dosti neuměleckého Marguerita až po tak nadaného Gida a téměř genia, jako byl M. Proust, avšak všichni v rozhodné chvíli uchylují se k symbolismu. Desbordes postupuje jinak, snad proto, že stojí na této straně dobra a zla nebo ještě neokusil plodu poznání, ale v každém případě mluví s andělskou čistotou nejen o lásce duchovní, kterou je pro něho prosycen celý život, ale i o samotném fyziologickém aktu lásky, který pokládá za nejvyšší obět.

Jestliže Proust a hlavně Gide ukázali pouze zvrácenost, která od doby Oscara Wildea nabyla téměř občanského práva v určitých vrstvách společnosti, tu Desbordesovi přísluší prvenství, že uvedl do umělecké literatury jednu neobyčejně rozšířenou dětskou neřest. Je však podána nikoli ve svůdné, ale poučné podobě, a byť to bylo sebe více překvapující, v podobě hymnu na tutéž věčnou lásku. Pro našeho spisovatele je to jev analogický oné vášnivě mladické zamilovanosti, která naplňuje mladá srdce, oné často bezpředmětné a proto vznešené lásce, která má být ideálem člověka. Může býti mnoho sporů o správnosti postavení a podstaty takové these, ale o upřímnosti vyslovujícího ji spisovatele nelze pochybovat. V jiných formách, na příklad něžnosti ke zvířatům, ke travám, k zemi, nebo tvůrčího nadšení, které převyšuje u něho i pohlavní zaujetí, Desbordes mluví stále o oné lásce, která se vyvrcholuje v Bohu.

A přec jen ta pozemsky-nebeská láska, osmělují se tvrdit, není onou erotikou, kterou se snažili z knihy vymačkat mnozí z těch, kdo o ní psali. Směs lásky a Boha nepodává onoho odpuzujícího jevu zvrácenosti, o kterém ve svých válečných vzpomínkách psal prof. Masaryk, vysvětluje ji jako důsledek katolické kultury. Do jisté míry Desbordes potvrzuje správnost tohoto názoru tím, že je protestant. Chvillemi jeho upřímnost připomíná J. J. Rousseaua, ačkoli cíle jejich jsou ovšem naprosto různé.

Ponecháme-li stranou velké umělecké hodnoty Desbordesovy knihy, které musí pro uměleckého kritika býti hlavními, musíme ji uznat za velmi charakteristickou pro tuto dobu plnou hledání. Naše epocha je přechodná, kdy staré je už vyžito, a nové, silné není ještě nalezeno nebo vytvořeno, jinými slovy, přes všechn vnější realismus a dokonce materialismus prožíváme epochu romantickou se sklonem k sentimentálnosti. Odtud všechny ty snahy o obnažení, o primitivnost a založení na abstrakci a výmyslu jako na pevné půdě. To jsou tak zvané zajímavé doby, kdy všechno vře a kypí, ale ještě nic se neustálilo a nezformovalo, to jest nepřináší plodů. V takové chvíli všichni pohrdají přítomností, věří v budoucnost a čerpají z minulosti. Zlatý věk za námi, který dává jednomu lidská práva a druhým nezabarvené srdce a čisté pohlaví téhož člověka. Koncem konců je lhostejno, jaký Bůh rozumu nebo citu vznáší se nad těmito snílky, objevujícími jeho přítomnost na vrcholcích hor, v panenských lesích nebo na náměstí Svornosti v Paříži.

ŽIVOT A INSTITUCE

Jar. Rejzek:

Bilance výstavy soudobé kultury.

Při výstavách převládají hodnoty ideální nad zájmy ryze hmotnými. Tak tomu bylo také u brněnské výstavy, při níž šlo především o velký čin jubilejního roku. Je pochopitelné, že o této stránce jubilejní výstavy soudobé kultury se nejvíc mluvilo, psalo a uvažovalo. Namnoze byly ostatní stránky odsunuty do pozadí, dnes zbývá skoro promluvit jen o nich. Mnozí z návštěvníků, sotva zběžně spatřili rozsah výstavy, se netajili úsudkem, že musela stát obrovské peníze, že se na to jistě mnoho doplatí; sami však hned dodávali, že je to vše tak krásné, že to za to stojí. Kolovaly pověsti, že výstava stála mnoho přes sto milionů, snad dokonce dvě stě milionů. Nikdy to nikdo nevslovil určitě, ale konec konců byl v tom vždy aspoň nádech výtčtvy nehospodárnosti. Jen takto neurčitě se nadhazovala ta jiná stránka jubilejní výstavy. Tedy stránka hospodářská.

Lze o ní říci, že lidé si hospodářské založení podniku většinou vykládají falešně. Již o pořadatelstvu a vůbec organizaci výstavy bylo slyšet mínění většinou nejasná, často zcela pochybená. Třeba tedy opakovat, že pořadatelem výstavy byl zvláštní výbor pro pořádání výstavy soudobé kultury, který rozdělil veškerou práci, převážně jen organizační, do různých komisí, za výstavy samé z největší části na tak zvaný provozní sbor, zcela úzký kruh lidí. Výbor pro pořádání výstavy nepostavil na výstavě ani jedinou budovu a vůbec nepodnikl nijakou investici, stejně jako neinstaloval jediné expozice. Jeho práce se omezila výhradně na organizaci. Výstaviště vybudovala výstavní akciová společnost, která při jeho budování pamatovala od počátku, že nemá sloužit jen jediné výstavě, nýbrž že to má být výstaviště dlouhého trvání, určené zejména pro budoucnost, až s postupem poměrů bude třeba tohoto výstaviště stále k pravidelným výstavám a tržním podnikům. Výstaviště nemělo být ovšem hned první rok vybudováno v takových rozměrech, na to nestačily ani prostředky výstavní akciové společnosti. Teprve když se ucházeli o samostatné stavby na výstavišti různí jiní činitelé, bylo vybudováno výstaviště skoro již v konečné podobě, byť proti původnímu plánu značně pozměněné dispozicí i rozložením výstavních budov. Z hospodaření výstavní akciové společnosti nelze pochopitelně přinášet podrobných dat, jde prostě o akciovou společnost, jisto však je, že společnost sama nevydala na vlastní stavby na výstavišti více než 40 milionů Kč, v čemž je obsažen celý náklad na hlavní obchodně-průmyslový palác, budovu kina a divadla, budovy brněnských výstavních trhů a některé menší pavilony, úpravu terénu a výstaviště atd.

Tato číslce je úměrná akciovému kapitálu společnosti, která přispěním hlavních akcionářů, státu, země a města Brna byla posílena též většími bezúročnými půjčkami. Úrok a úmor této částky, k němuž výstava soudobé kultury přispěla velmi podstatně, nepůsobí velkých starostí. Vydělávat společnost pochopitelně

nechce. Výboru pro pořádání výstavy soudobé kultury propůjčila výstavní akciová společnost výstaviště za náhradu 8 milionů Kč, kterou se výbor — bylo to veřejně uvedeno ještě před výstavou — zavázal uhradit půl roku po skončení výstavy. Výbor tuto svou povinnost také splnil. Provozní výsledky, které ovšem nebyly ještě konečně zúčtovány, se pohybují v rámci rozpočtu, takže lze říci, že i výbor hospodařil rozumně. Rozřešiti v celku finanční otázku nebylo ovšem tak snadným úkolem, jak se zdá nyní. Bylo třeba získati ještě také vystavovatele, kteří svým nákladem pořídili nebo propůjčili již hotové předměty, jež měly obrovskou hodnotu, a aby je instalovali, bylo třeba získat podnikatele, kteří postavili zvláštní budovy, až na nepatrné výjimky vesměs trvalé, přiměti je, aby se všichni podřídili jednotnému architektonickému plánu atd. Účast na výstavě pro vystavovatele, jichž bylo několik tisíc, byla spojena s vydáním zpravidla asi 1000 Kč za čtverečný metr, při čemž pořadatelé jednotlivých výstav museli přinést ještě další značné finanční oběti. Ale jen tak se podařilo vytvořit tak velké dílo, na něž by jediná korporace, těšící se sebe větší přízni, nikdy nestačila.

Je také pochopitelné, že hlavním měřítkem úspěchu výstavy byla především návštěva. Celkový počet návštěvníků dosáhl 2,698.142 osob, lze si představit na př. při srovnání s počtem obyvatelstva této republiky, ale ještě lépe vynikne, vypočte-li se z něho denní průměr, který za 141 den skutečného trvání výstavy činí 19.110 osob. Není v republice mnoho měst s tímto počtem obyvatelstva a lze si tedy představit, že brněnská výstava pohltila denně, — 141krát za sebou, celá taková města se všemi jejich obyvateli, starci i dětmi. Možno též ještě připomenout, že jubilejní výstava pražská v roce 1891 dosáhla za 156 dní trvání 2,432.356 návštěvníků, a velká výstava národopisná v Praze roku 1895 za 161 dní trvání 2,065.278 návštěvníků. Toto srovnání lze činiti právem, protože obě tyto pražské výstavy byly velkým podnikem ne pouze pražským, ale celých historických zemí, a mimo to se těšily i veliké pozornosti slovanských národů, které k nim vypravovaly celé zvláštní vlaky.

Návštěva brněnské výstavy byla od počátku veřejně dělena na denní a večerní nejen z příčin technických, ale i zásadních. Konečná číslce denní návštěvy je 1,452.148 osob, konečná číslce večerní návštěvy 1,242.994 osob. Z toho vyplývá průměr denní návštěvy 10.310 osob a průměr večerní návštěvy 8.800 osob. Uváží-li se, že denní návštěva značně převýšila návštěvu večerní, která od počátku vyžadovala nákladu nejvýš 2 Kč, většinou však 1 Kč proti 10, 6 nebo nejméně 3 Kč ve dne, je tato číslce pozoruhodným měřítkem přitažlivosti expozic na výstavě. V průběhu výstavy se ukázalo, že večerní návštěvu lze povzbudit snadno různými nenákladnými zábavami a atrakcemi, což se však dělo, často proti přání zejména brněnské veřejnosti, z důvodů zásadních jen v nejmenší míře. Denní návštěvu, na kterou se kladl hlavně důraz, nebylo možno vůbec uměle povzbuzovat. Proud denních návštěvníků byl zcela pravidelný potud, že byl závislý jen na vnějších vlivech, zejména na počasí, které bohudíky brněnské výstavě přálo opravdu velmi štědře. Vliv počasí lze také sledovat na průměrech týdenní návštěvy. V 13 týdnech měla výstava návštěvu větší než 100.000 osob, v pěti týdnech dokonce nad 150.000 týdně, a jen 6 týdnů měla návštěvu pod 100.000 osob. Největší týdenní ná-

vštěva činila 284.525 osob, nejmenší 45.089 osob, týdenní průměr dosáhl 133.092 osob. Největší denní návštěva činila 211.010 osob, nejmenší byla 2.200 osob. Milionu návštěvníků dovršila výstava 9. července, druhého milionu 2. září, dvaapůlmilionu 29. září. Návštěva mimo prodloužený termín výstavy probíhala velice pravidelně, o čem svědčí denní průměry v jednotlivých měsících, 25.262 v červnu (zde je však patrný i vliv školních výprav), 18.548 v červenci, 19.014 v srpnu, 20.463 v září. V říjnu, kdy zejména večerní návštěvy pro chladno byly nepatrné, poklesl denní průměr na 11.569 návštěvníků. Zkušeností z průběhu návštěvy, jejíž zevnější vlivy bylo možno zvláště dobře studovat, bude lze zajisté s úspěchem využítovat při výstavách příštích. To se týká také způsobu propagace. Číslice návštěvy, jež svědčí o velké životnosti výstavy, byla obecně uznána za nejlepší vnější důkaz úspěchu celého výstavního díla.

Ukazatelem, jak se dělila návštěva padle jednotlivých zemí republiky, jsou školní výpravy, pro jejichž organizaci vyvinuli výstavní činitelé zvláštní souměrnou akci s poměrně značným zdarem. Podle záznamů městské ubytovací kanceláře, která vedla v patrnosti všechny výpravy, bylo všech školních výprav 2.514 s 122.626 účastníky. Z těch bylo 1.233 škol obecných s 38.079 žáky, měšťanských 565 s 43.940 žáky, středních pouze 169 s 13.731 žákem a 457 odborných s 26.875 žáky. Podle jednotlivých zemí navštívilo výstavu z Čech 740 výprav s 38.703 účastníky, z Moravy a Slezska 1.383 výprav s 64.006 účastníky, ze Slovenska a Podkarpatska 391 výprav s 19.916 účastníky. Účast národního školství a zejména odborného školství je světlou stránkou návštěvy výstavy. Zaráží, že z celkového počtu bylo německých škol jen 252 s 10.416 žáky. Střední školy se rozhodly navštívit výstavu namnoze až v posledním údobí, po velmi příznivých zprávách ostatních účastníků, což platí zejména o středních školách pražských. Číslo z návštěvy škol bylo by lze zvýšit asi o 10 procent, protože asi takový počet školních výprav se v Brně vůbec neubytoval, ztrávil prohlídkou výstavy jen jediný den. Byly to pochopitelně výpravy z bližších míst, takže většinou by je bylo třeba připočíst k vykázanému počtu výprav z Moravy a Slezska. Ale i bez toho je vidět, že byla to především země moravsko-slezská, která dodala výstavě největší počet návštěvníků. Podobnou zkušenost bylo by lze dovodit z počtu zvláštních vlaků, hromadných výprav, účasti na sjezdech atd.

Z počátku, několik týdnů po zahájení výstavy, brněnští činitelé zehrali na nápadnou neúčast a nezájem ostatních zemí, zejména Čech s hlavním městem Prahou. Dnes, třebas poměr návštěvy je jasný a nemluví ve prospěch Čech, s jejichž úměrným porozuměním by výstava svou úhrnnou návštěvou nezůstala mnoho pozadu ani za světovou výstavou tisku Pressa v Kolíně nad Rýnem, s níž byla brněnská výstava také často srovnávána, není v Brně po této stránce hořkosti. Ukázalo se, že právě po této stránce vykonala brněnská výstava čin přímo objektivní, který nezůstane bez příznivého vlivu v budoucnosti. Bylo by možno jmenovat generální ředitele velkých komunálních ústavů, presidenty různých společností, vysokoškolské i středoškolské profesory, velkoobchodníky, novináře, vysoké úředníky, kteří byli při příležitosti výstavy poprvé vůbec v Brně. Mnozí z nich poznali četné evropské ze-

mě a u nás mnoho odlehklých turistických míst a letovisek, Brno však dosud vždy minuli. K takové, často zhola neuvěřitelné neznalosti, se ostatně často přiznávali i čeští lidé, působící dlouhá léta na Slovensku. Takto bylo také třeba objevovat Brno, rodiště Mendlovo a sídlo pěti vysokých škol, známé však zpravidla jen pod cizím jménem jako východisko k Macoše — cizinci jeli často na návštěvu Macochy a teprve dodatečně se rozhodli také navštívit výstavu. Tato objektivitelská stránka, spojená vždy s překvapujícím poznáním z rychlého a zdravého vývoje druhého hlavního města republiky, jeho tvůrčího rozmachu kulturního a vědeckého, bude také trvalým ziskem jubilejní výstavy.

Základ organizace výstavy poskytl neuvěřitelně malý podnik. Byly to Brněnské výstavní trhy, podle jejichž zkušeností byl rozvržen zejména výstavní provoz, jež však srovnáváti s obrovským dílem, jaké představovala výstava soudobé kultury, již svým technickým i ideovým pojetím jedinečný pokus svého druhu, není ovšem možno. Ale jistou souvislost je vhodné připomenout proto, že Brněnské výstavní trhy v nových možnostech přebírají skvělý odkaz jubilejní výstavy. Především je to skvělé výstaviště, jež dovoluje pořádati zde výstavy a tržní podniky největšího rozsahu. Je to však i obrovské, přebohaté dědictví, jež zanechala jubilejní výstava v celé republice i v cizině. Je to důvěra, že Brno vytvoří i příště díla tak mohutná, jako byla jubilejní výstava. Tato důvěra je vzácným fondem, s nímž třeba rozumně hospodařiti. Třeba ji dále pěstiti, aby se zisk projevoval trvale. Plány brněnských činitelů do budoucna jsou hodny odkazu jubilejní výstavy a podaří se je uskutečnit, pokud veškeré snažení jako při výstavě soudobé kultury bude mít tak ideálně založeno.

Jiří Hejda:

Jízda o život.

Spanilomyslná čtenářka bude velmi zklamána, přešedli-li se, že vůbec nejde o cowboyský film ani o jízdu Pacifickou dráhou hořícím pralesem, nýbrž o docela obyčejnou a každodenní jízdu autem pražskými ulicemi. Kdo má potěšení jezdit občas živějšími třídami Velké Prahy, nemůže si právě naříkat na nedostatek vzrušení a zábavy. Také vidíme, že tito lidé předčasně stárnou, vlasy jim na skráních šediví a stávají se podrážděnými, neboť zvykli si již pohybovat se každou minutu mezi životem a smrtí.

Jízda pražskými ulicemi je opravdu něco docela zvláštního, s čím se nesetkáme v žádném jiném velkoměstě. Snad je to způsobeno právě tím, že Praha má tolik všelijakých policejních předpisů o tom, co se smí a nesmí, kdežto jiná města, jako na př. Paříž nebo Londýn, trpí jejich citelným nedostatkem. V Paříži je sice o něco více aut, než na pražských ulicích, ale jezdí se tam rychleji a snad i bezpečněji. Autorovi těchto řádků rozhodně nepůsobilo nejmenších potíží přejítí, kdykoli mu napadlo, tak živě frekventovanou Avenue des Champs-Élysée, nebo kterýkoli z vnitřních boulevardů, aniž se tím vydal v nebezpečí náhlé smrti. Je sice pravda, že v Paříži chodí lidé většinou po chodnících, kdežto rodilý Pražan vyhledává s oblibou k přátelským rozpravám a pozornému čtení svých večerníků právě střed ulice, ale ani tato okolnost nemůže

nám dosti dobře vysvětliti docela zvláštní zjev, že pro tři a půl auta nelze přejíti na Můstku.

Leč nechme chodce. Není o ně sice v Praze postaráno, a dopravní strážníci, starající se nejen o vozy, nýbrž také o lidi, jsou dosud na pražských křižovatkách bílou vranou. Hůře vede se oněm nešťastným bytostem, které jezdí v automobilu, aby se pokud možno rychle někam dostaly. Především jsou už pražské ulice samy o sobě radostné pro jízdu autem. Jestliže někde náhodou spravovali plyn nebo vodovod, můžete býti jisti, že jim ani nenapadlo vydlážditi opět jízdní dráhu (o chodníku platí to ovšem stejnou měrou); naopak, je velmi zábavné najeti v noci na takový kopeček, při němž si můžete v zavřeném voze rozbít hlavu o střechu. Poslední dobou se epidemicky rozmohly tak zv. refuge, což jsou ostrůvky uprostřed ulice, určené pro nastupování. Je to velmi moudré zařízení, neboť automobily nemusí čekat za každou stanicí elektriky. Jenže se stává velmi často, že přijede vozka s výztužemi pro nějakou betonovou přestavbu, zastaví v průchodu za refugí a nyní mohou auta čekat. Na Národní třídě před bio Metro stává se to každou čtvrt hodiny. Dopravní stráž dohlíží velmi bedlivě na to, aby auta jezdila za refugí, i když je jízdní dráha prázdná. Stane se vám dokonce, že jedete-li liduprázdnou a tramwayí prostou jízdní dráhou, zastaví vás rameno spravedlnosti a upozorní vás podle temperamentu jemně nebo důrazně, že pácháte v podstatě přestupek proti policejním předpisům. Také ulicí 28. října nesmíte jezdit, i když daleko široko není elektriky, nýbrž musíte se prodírat soutěskou na Jungmannovo náměstí.

Ale to už bychom všechno prominuli. Jen jedno nemůžeme pochopit: proč jsme vlastně asfaltovali Příkopy? Střed ulice mezi kolejemi je, jak známo, vydlážděn. Asfaltové pruhy po obou stranách jsou vypočteny téměř v celé šíři pro frekvenci dvou mimo sebe jedoucích vozů, ale při provádění asfaltovacích prací magistrát bez ptaní na staroměstské straně si rozšířil chodník, takže dnes už se dva vozy mezi chodník a elektriku nevejdou. Dopravní úřad pražského policejního ředitelství nezakázal dosud na Příkopech parkování. Ježto jsou zde velké banky a každý z nesčetných ředitelů má svůj soukromý vůz, který ovšem od rána až do odpoledne zůstane stát před vraty ústavu, nezbyvá automobilové frekvenci nic jiného, než jezdit poslušně za tramwayí. Kdyby bylo zakázáno parkování — a dalo by se to náramně snadno provést, neboť v okolí Příkopů je několik menších ulic, kde mohou vozy zcela dobře stát, a ostatně nedaleko jsou dvě prostorná náměstí, kam už by snad i bankovní ředitel došel pěšky — kdyby tedy bylo parkování zakázáno, mohly by auta projížděti oběma směry vesele.

Nejstrašnější pohromou a skoro trestem božím na automobilisty jsou však elektriky. Že jezdí ještě ve vnitřním městě, to už je taková zvláštnost Prahy, která snad zvyšuje její historický půvab, ale rozhodně frekvenci hybnosti nepřidá. Sjedou-li se na Můstku tramwaye o dvou přívlečných vozech, křižují se semhle tamhle, můžete se svým vozíkem stát za refugí taky třeba deset minut. Rozvážní mužové proto se vyhýbají těmto dopravním uzlům, hemžícím se dopravními strážníky, ale znamenajícím spíše gordické uzly, čekající na svého Alexandra. Staré Město je v Praze velkou překážkou normální dopravní frekvence. O tom není sporu. Ale ježto nutno již s touto sku-

tečností počítati, bylo by snad možné při trošce dobré vůle a při trošce smyslu pro organizaci překlenouti i tuto překážku. Jednosměrná doprava jest zde snad již provedena všude. Měla by býti zavedena opravdu důsledně, ale vedle ní ještě zvláště oddělena frekvence pomalá od frekvence rychlé. Jede-li před vámi Železnou ulicí valník, může i sto koní Hispano-Suizy generálního ředitele do pense. Nejde o to, že by snad automobilům měla býti dávana zvláštní přednost. Není také zapotřebí zblednout a státi v pozoru před každým Packardem a Lincolnem. Automobilů užívá se také k nákladní dopravě, a ti, kdož investovali velmi značný kapitál do tohoto dopravního prostředku, učinili tak jistě proto, že mají zájem na dopravě rychlé. Nemůže se tedy stavět někdo na falešně demokratické stanovisko, že potah je právě takový povoz, jako automobil.

A to označování! Už v Brně jsou na tom daleko lépe, a přijedete-li na náměstí Svobody, řídíte se šipkami, stojícími v jízdní dráze, jež vám zřejmě ukazují, kudy jeti a kam nesmíte. U nás, přijedete-li na Mírové náměstí na Vinohradech a jste-li náhodou cizinec, vjedete jistě na koleje jízdní dráhy a pojedete parkem, na jehož druhém konci vám uloží obezřetný dopravní strážník pokutu. Nesmíte-li někam, najdete na ulici prolomený kříž. Má ovšem tu vadu, že je viditelný s obou stran, takže na příklad na konci Můstku zůstanete rozpačitě stát, nevěda, smíte-li do Rytířské ulice. Naleznete také různé důmyslně skryté vyhlášky, odvolávající se na místodržitelské nebo vládní výnosy, na policejní nařízení, odůvodněné řadou paragrafů a hrozící peněžitými pokutami. Stačilo by vám sice prostě slovo »Stop«, které je mezinárodní a které říká, že se tam nesmí. Proč, do toho nám nic není, neboť bereme prostě na vědomí, že ten, kdo vyvěsil tabulku »Stop«, věděl, proč to dělá a měl k tomu i právo. Ostatně jsme vděční za každé označení, za každé poučení, za každou šipku, udávající nám směr. Nejsme surové a chtivé bestie, lačné krve chodců, neboť naše odpovědnost je obyčejně větší. Narazíme-li někde s vozem, nejde jen o náš vlastní život, nýbrž mnohdy i o život lidí, kteří ve voze sedí. Chodci, kteří ještě neucítili tíhu automobilu, domnívají se často, že takový plecháč, jako malá Tatra nebo Fordka, není vůbec nebezpečný. Zapomínají však, co znamená sedm nebo patnáct koní (prosím, představte si je živé vedle sebe) a co znamená několik metrických centů.

Vlastně lze shrnout všechny nedostatky pražského pouličního provozu v jedno: máme nepřehlednou spoustu nařízení, jichž nikdo nedbá. Především jich nedbá dopravní stráž. Zásadní chyba je již v přípustné rychlosti. Je-li nařízeno jezdit 15 km, ať se to dodržuje! Víte, co je to 15 km? Kdyby všechny vozy jezdily Prahou touto rychlostí, zbláznili by se všichni dopravní strážníci a prosili by na kolenou automobilisty, aby jezdili alespoň třicet. Oni také dnes jezdí třicet. Bohužel, jezdí třicet i v takových místech, jako jsou refuge před bio Metro a v ulici 28. října. A tu — aby se nevytýkalo, že nadržují automobilistům — tu bych postavil hezky skrytě dopravního strážníka na konec těchto refugí a druhého na začátek se stopkami v ruce. A možná, že by ani toho nepotřeboval, neboť tady nejde o jeden nebo dva kilometry, tady jde o bezpečnost lidí. A kdyby dopravní strážník zjistil, že nějaký blázen žene svoji limousinu třiceti kilometry touto sou-

těskou, zastavil by ho — ale nedal by mu pokutu 5 Kč. Dal by mu okamžitě pokutu 500 Kč. Možno předpokládati, že by pak jezdili v takovýchto místech i dvacetiletí majitelé stokoňských motorů opatrně.

V Ě D A A P R Á C E

Ing. Jaromír Souček (Chicago):

Inženýr a odpovědnost.

I. Inženýr a stavba.

Se slovem inženýr průměrný čtenář spojuje představu udýchaného člověka v modrém pracovním plášti, zavrtaného do hromady výkresů a výpočtů, s tradičním logaritmickým pravítkem v ruce. Stavební inženýr pak vybavuje krom toho představu měřických latí a teodolitů, ale jinak jest snad ještě více vzdálen sféře zájmů normálního člověka. Jeho prací jsou mosty, údolní přehrady, komorová plavidla; také navrhuje někdy domy, v nichž bydlíme, ale ani tato část jeho činnosti nesblíží s ním průměrného občana. Lidé, kteří občan v souvislosti s jeho bytem zajímají, jsou nejvýše stavitel, zedník, malíř a truhlář. Inženýr, který bdí nad bezpečností našeho bydlení, zůstává u nás, do značné míry ovšem vlastní vinou, v pozadí, nepovšimnut. Neboť stavby ovšem jsou bezpečné, »od toho přece máme inženýry!«

Teprve řada vzrušujících nehod a neštěstí, která by byla schopna otrástit důvěrou lidí v bezpečnost našich staveb, dovede zvířiti zájem širšího publika. Tu se ozve volání po inženýru; na něm jest, aby vyšetřil příčiny nehod, aby odborně posoudil stabilitu konstrukcí a znovu upevnil pocit bezpečnosti v naše obydlí.

Necháme inženýrům v Praze tuto neradostnou práci; my se tedy chceme zabývatí kořeny zla; pokusíme se osvětliti příčiny, proč se u nás staví pomalu, draze a špatně. Opakující se neštěstí, z nichž poslední na Poříčí dosáhlo katastrofálního rázu, ukazují, že nelze je přičítati jen náhodě; vina do značné míry leží v systému, který znesnadňuje stavební činnost. Bude úkolem tohoto článku analysovati jeho vady a ukázati cesty k nápravě.

II. Náš systém.

Většinu lidí jest známo, že budovy se staví podle plánů; málokdo si však uvědomuje důležitost dobrých plánů. Pro našeho průměrného člověka plán znamená žádnou hodnotu; on chápe, že musí zaplatiti za pozemek a cihly a krov, ale do smrti nepochopí, proč by měl vyhazovati peníze za cár papíru, kterému sám nerozumí a z něhož, zdá se mu, nemá žádného hmatatelného užítku. Že dobrý a přesný plán mu ušetří na výdajích na stavbu několikrát tolik, kolik za něj zaplatí, o tom nepřesvědčíte ani inteligenta. Plány v jeho očích jsou zbytečné zlo, a proto architektův honorář za návrh je značně nízký. Za inženýrství, konstrukční plány se pak většinou neplatí vůbec, nýbrž dotyčný podnikatel, jemuž jest stavba zadána, je zpravidla musí dodati sám z d a r m a.

Za málo peněz málo muziky. Architekt vypracuje plány, které spíše by bylo správně nazvati uměleckými náčrtly. O detaily konstrukce se vůbec nestará, tím méně o mechanická zařízení, jako vedení elektrická, ply-

nová, vodní atd. To se k vyřešení nechá až »na stavbě«, jinými slovy budova se napřed postaví a pak se v ní potřebné otvory vysekají.

Stavba se pak zadá podnikateli, který zároveň za ni přejímá odpovědnost v každém ohledu. Podnikatel tedy má v krátké době mezi zadáním stavby a započatím prací zajistiti si dodávky materiálu, sehnati potřebný inventář, dáti do chodu stavební organizaci a kromě toho vypracovati nebo alespoň zrevidovati konstrukční plány. Vedením stavby pověřen jest zpravidla jeden technický úředník firmy, na jehož bedrech pak celá tato práce i odpovědnost leží. I laik pochopí, že se tu žádá příliš mnoho: na připravení plánů předem zpravidla není času, takže se detaily řeší na stavbě postupně, jak se k nim dojde. Že výsledkem této praxe jest vše jiné než ekonomie, jest na bíledni: sekání zdiva a betonu jest zjev na našich stavbách až příliš známý. Stavba se tím zdržuje, zdražuje, a kvalita práce zhoršuje.

Škrťí se na konstrukci, což jest přirozené, neboť ten, kdo ji navrhuje, ji také provádí zpravidla za sražené ceny, a jest na snadě, že vyhání hospodárnost konstrukce až na hranici bezpečnosti. Konstrukce, navržená podnikatelem, jest hospodárná a šetrná až do krajnosti; ale právě tato krajnost ve spojení s rychlostí, s jakou se plány dělají, chová v sobě povrch nebezpečí. Jsou ovšem stavby, kde konstrukční plány jsou připraveny předem, ale to je malá úleva; plány jsou obyčejně neekonomické a nepřesné (ponevadž špatně placeny!), a podnikatel za ně musí ručiti rovněž, ačkoli zpravidla nemá ani času je přezkoumati a případně zrevidovati.

Zde je na místě zdůrazniti ještě jednu věc, ve které naše zákonodárství má jedinečné postavení ve světě: jest to starý spor inženýr contra stavitel. Podle našich předpisů stavěti obytné budovy smí pouze koncesovaný stavitel, mající předepsanou tuším čletou praksi po složení t. zv. stavitelské zkoušky. Úředně autorisovaný inženýr pak může stavěti vše ostatní, mosty, silnice, tunely, nádraží i stavby obytné s nimi souvisící; ale přízemní vilu pro sebe postaviti nesmí.

Dokud stavba domů byla řemeslem zednickým a tesařským, inženýrovy spolupráce vskutku nebylo zapotřebí, a inženýr také přenechával toto pole stavitelům a tesařským mistrům. Ale rozvoj moderních materiálů, zvláště železa a železobetonu, otevřel nové pole působnosti pro inženýra i v oboru pozemních staveb. A tu inženýr narazil na zákon (stáří Methusalémova). Abychom plně pochopili copatost našich poměrů, musíme si uvědomiti, že jediný technik, jemuž se dostalo úplné a důkladné přípravy pro konstrukce železobetonové (encyklopedické kursy architektů a stavitelů nelze vůbec bráti v úvahu), jest stavební inženýr. Nuže, podle našich zákonů stavební inženýr železobetonové konstrukce na obytných domech prováděti nesmí ani pro jiného (tedy ani jako sub-podnikatel), pokud se nestane stavitel. Stavitel naproti tomu může stavěti veškeré konstrukce, i když k nim nemá předběžné kvalifikace. Zákon chrání bezpečnost bydlení u nás způsobem opravdu prazvláštním.

Shrneme-li výsledky analýsy, vidíme, že stavby se u nás provádějí bez dostatečného plánování předem, n e p ř í p r a v e n y; to je jedna z hlavních příčin dra-

hoty a pomalosti našich staveb. Konstrukční plány, určující bezpečnost budovy, provádějí se narychlo, a provádí je ten, v jehož zájmu jest, aby byly co nejlacnější. Konečně komplikované moderní železobetonové konstrukce mohou být prováděny lidmi, nemajícími potřebné kvalifikace; inženýru pak, který tuto kvalifikaci má, zákon činnost na tomto poli znesnadňuje, místo co by na jeho odpovědnosti založil veřejnou bezpečnost.

Podíváme se nyní pro srovnání do Spojených států, země, která dnes ve světě vede jak intenzitou stavební činnosti, tak vysokým standardem bydlení.

III. Americký systém.

Americký stavební systém jest založen, stejně jako veškerá výroba a práce v této zemi, na úžasné jednoduché formulce: napřed si práci důkladně promyslí a pak ji rychle a hospodárně provede. Mám-li něco rychle a dobře provést, musím mít před sebou jasný cíl, nesmím hledat a tápat; musím mít vše předem připraveno. Představte si na příklad, že by stroje rychle musel sám přehazovat výhybky, spouštět závory, dávat signály atd. Jak dlouho by to trvalo z Prahy do Brna! A to se děje na našich stavbách!

Jest tedy stavbu předně zapotřebí důkladně promyslet, plánovat do posledního puntíku; a to vyžaduje času a klidné úvahy. To se nedá dělat za ruchu kladiv a nýtovaček; Američané tedy udělali tlustou čáru mezi návrhem a provedením; oddělili do jisté míry myšlenku od hmoty. Dva lidé jsou na stavbě zúčastněni: inženýr (nebo inženýr-architekt), který vypracuje program toho, co se má provést, a stavitel, který to provede. A poněvadž je nesmysl říci někomu: » Uděláš to a to; ale když to spadne, bude to tvoje vina!«, tedy odpovědnost za stavbu nese ten, kdo ji navrhuje, inženýr-projektant.

Na jeho hlavě jest odpovědnost za bezpečnost stavby; proto v této zemi klasické svobody živností inženýr a architekt musí mít koncesi, již dosáhne po předepsané několikaleté praxi složením zkoušky; a každý plán musí být opatřen jeho podpisem a pečeti (u nás plány může dělati každý).

Inženýr tedy vypracuje detailní projekt, propracovaný do nejmenších podrobností. Plánům se věnuje přímo úzkostlivá pozornost a péče; charakteristické jest, že v této zemi rychlostí příprava plánů trvá zpravidla déle než stavba samotná. Každý koutek je pečlivě promyšlen, každý kousek železa tam najdete; plány jsou dělány tak, aby nemohly vzniknouti otázky nebo pochybnosti. Jsou připraveny tak, aby podnikatel je prostě vzal a do puntíku provedl; jeho úkolem jest dodat předepsaný materiál v předepsané formě na předepsané místo; nemusí hloubati o účelnosti nebo bezpečnosti konstrukce: to je starostí inženýra. Proto také podnikatel žádné licence nepotřebuje, podnikatelem v Americe může být každý bez sebe menší kvalifikace technické. Inženýr prostřednictvím svého dozoru na stavbě (také jedna věc, jež se pokládá u nás za zbytečnou!) se už postará, aby přesným požadavkům projektu bylo plně vyhověno.

A zde je klíč k zázrakům americké rychlosti a zdatnosti na stavebním poli: Američané pochopili důležitost přesného plánování každé práce předem; pocho-

pili, že středověký způsob řemeslné práce, způsob, který připouští individuální hraní si s prací, nestačí pro moderní výrobu. Všechny snahy po ekonomii práce, Taylorismus, Scientific Management atd. vyvěrají z této poznání: předem promyšlená práce jest

rychlejší,
lacnější,
hodnotnější.

Snad se vyskytnou lidé, kteří nebudou moci pochopit, že inženýr-projektant, který přece se stavbou není v tak intimním styku jako stavitel, by mohl navrhovat ekonomicky.

Tu je odpověď snadná. Právě dostavovaný Dům čs. inženýrů v Praze, který ještě nejlépe může reprezentovat naše poměry, stojí zhruba Kč 330.— za 1 m³ obestaveného prostoru (bez restauračního zařízení). Mzda dělníka v Praze pohybuje se kol Kč 4.— za hodinu, dělník v Chicagu vydělává za hodinu 90 cts, t. j. asi Kč 30.50, čili 7½krát více; tedy cena takové budovy v Chicagu by měla být 7.5 × 330 = Kč 2550.— za 1 m³.

Cena budovy tohoto druhu v Chicagu, mnohem luxusněji vypravené, s kamennou fasádou atd., obnáší nanejvýš 70 cts za kubickou stopu čili asi Kč 830.— za 1 m³. To mluví za celé svazky.

IV. Úkoly inženýra.

Máme před sebou dva systémy, dva způsoby nazírání, a není pochyby o tom, který je žádoucnější. Doby, kdy se řeklo »formanovi« nebo »polírovi: »Postav mi tu domek« a on jej postavil, dávno a nenávratně minuly. Požadavky moderního člověka na bydlení jsou dnes vědou, nikoli řemeslem, a složitost moderních konstrukcí vyžaduje speciální přípravy. Proto musíme principy, jež jsme s úspěchem zavedli již v ostatních oborech výroby, uplatnit stejně ve stavitelství, chceli se světem udržet krok a zvýšit svůj standard bydlení.

Není účelem tohoto článku přinést podrobný návrh na úpravu našeho stavebního systému, chceme, pomíjejíce detaily, upozornit na principy, které se osvědčily jinde, a chceme, aby těchto principů bylo ve vhodné formě užito u nás.

Musíme především naučit naše lidi tomu, že plán jest základem, duší každé stavby a že dobrý, pečlivý plán má ohromnou hodnotu v tom, co uspoří. A že využití nejlepších sil, vynaložit čas i peníze na přípravu práce jest větší šetrnost, než provést práci ledabyle. Nikdo přece nebude pracovat bezhlavě, a stavitelství je dnes vědou, v níž se nedá improvizovat.

Jest nutno oddělit návrh od provedení. Ale nejen architektonický návrh, jak tomu dnes už u nás je, nýbrž i konstrukční a strojní. Navrhnouti dobře a účelně budovu jest práce podstatně jiná než vyzdít lacino zdí nebo vybetonovat pilíře. Není možno nalézt klid, potřebný pro myšlení a úvahu, v ruchu na staveništi. A konec konců jest lépe, aby konstrukci navrhovala osoba neutrální, která není přímo finančně zainteresována na tom, aby konstrukce byla příškrvena na nejmenší míru. Malá úspora v konstrukci bude vyvážena zdaleka lepší shodností architektury s konstrukcí a lepším chodem práce.

Ale hlavně musíme přenést odpovědnost za stavbu na člověka, vyzbrojeného jak teoretickým vzděláním, tak praktickou zkušeností; na člověka, majícího čas a

klid k revisi a kontrole plánů; musíme přenést odpovědnost na inženýra-projektanta. A je-li to nutno v zájmu veřejné důvěry, podrobme kvalifikaci projektanta zkoušce; u nás, prosím, kde každá bába na Ovocném trhu musí mít koncesi pro svoji petržel, architekt, který je nebo má být odpovědný za bezpečnost a zdraví národa, této koncese nepotřebuje!

Vynakládáme ročně veliké sumy na výchovu technického dorostu; naši inženýři důkladností přípravy a svědomitostí jsou známi po světě. Jest jen úplně logické, využití těchto hodnot; inženýr, mající potřebnou kvalifikaci, budiž odpovědným jak za bezpečnost staveb, tak za jejich hospodárnost. A mají-li dnešní naše zákony tendenci spíše stěžovati inženýru toto postavení, musíme žádati, aby byly změněny v duchu nových potřeb.

O to budeme bojovati; to není úzký stavovský zájem, který tu mluví, zde se jedná o bezpečnost a zdraví národa, zde se jedná o hospodárnost výroby; a jsme jisti, že vážní lidé nás budou podporovati v boji s našimi českými »poměry«.

F. K. Slabihoudek:

Stáří a omlazování.

I.

Iouha po dlouhém životě, po nesmrtelnosti datuje se z dob pradávných. Již Aristoteles uvažoval o délce života a dokazoval, že tato jest šestkrát až osmkrát delší než doba vzrůstu. Podobným způsobem soudil i Bacon a Descartes. Mečnikov srovnával délku života s délkou tlustého střeva a pod. Nebylo věku lidského, který by se nezajímal o otázku života a smrti jako zjevu statistického a teleologického. O tom svědčí celé spousty myšlenek starověku, středověku, fantasmie rázu alchymistů i spekulativního charakteru Aristotelova. Není tudíž divu, že nynější doba, omlazená otřesem lidské společnosti, novějšího data věnuje se velmi intenzivně tomuto problému se všech možných aspektů a používáním všech známých method.

Především dlužno konstatovat, že otázka podstaty života a jeho délky, otázka smrti a ostatní souvislé problémy jsou doménou theoretické vědy biologické. Dává-li se této za úkol uvažovati o možnostech prodloužení života, jest nutno studovati ony fyziologické zjevy, které život provázejí a tvoří. Jsou to otázky stárnutí a přirozené smrti. Život ve své podstatě jest dějství, jehož fáze má nám osvětliti biologie. Podstatné zjevy jako stárnutí a smrt analyzuje, otázku možnosti prodloužení života studuje methodou kausality. Prodloužení života vykazuje celou řadu výsledků, z nichž nejradikálnější zdá se býti dle současného stavu vědy, metoda omlazení.

Jest pochopitelno, že theoretickým podkladem ku správnému řešení omlazení a prodloužení života vůbec má býti důkladná analyza zjevu stárnutí, resp. otázka přirozené smrti. O existenci přirozené smrti se vůbec pochybovalo. Pokládala se za důsledek účinků zevních příčin jako jsou nemoce. Tak soudil Naegeli a na př. Seneca, který rozšířil tuto thési i na samotný zjev stárnutí: Senectus ipse morbus. (Stáří jest samo nemocí.) Kammerer klade si otázku, zda živá hmota není nesmrtelnou a zda jen zevní příčiny jí neusmrcují. Částečně měl pravdu, jak dokazují po-

kusy Carellovy se živou hmotou. Tato přežije svého nositele třeba byla odloučena od něho v nepatrných částech v pouhém fyziologickém roztoku.

Přes to však je dokázáno, že přirozená smrt existuje a že jest důsledkem podobného zjevu, t. j. stárnutí. I o příčinách stárnutí jakožto zjevu fyziologického byla vyslovena celá řada pochybností. A není divu, neboť důkaz přirozeného stárnutí, jakož i přirozené smrti jest často velmi nejasným, jelikož těžko jest učiniti hranici mezi příčinami jako důsledky nemoci a skutečnými změnami přirozeného procesu. Sem by patřila na př. problematická otázka fyziologické a patologické arteriosklerosy, kteráž se všeobecně považuje za přirozenou příčinu stárnutí.

Aristoteles považoval za příčinu stárnutí stále unikání tepla rozptylováním, Erasmus Darwin vyčerpání drážditelnosti živé hmoty, Minot, Ribbert nedokonalost výměny látkové. Mečnikov soudil na chronickou otravu bakteriemi, která vychází z tlustého střeva, Boy-Tessier pak množení vaziva. Proti tvrzení, že stárnutí má původ v zevních příčinách (nemoci, bakterie) uvádí Verworn, že pak by každý dbalý člověk mohl si prodloužit život sám, ač tomu tak ve skutečnosti není. Všichni lidé celkem stárnou a umírají v určitém průměru let. Podobně dokazuje i Pearl ve své studii o alkoholismu. Jaké zjevy jsou tudíž příčinou stárnutí?

Život jest charakterisován dvojím dějstvím. Vzrůstem a stárnutím. Tyto zjevy se stále proplétají. Weisenberg rozděljuje život na tři doby: 1. Vzrůst progresivní (do 18 let u žen, do 25 let u mužů). 2. Vzrůst ustálený (do 50 let). 3. Doba zpětných změn. Časově tyto děje nelze oddělit alespoň v prvních periodách života. Teprve ve třetí době nabývají děje stárnutí převahy zevní, ač při důkladném studiu jeví se tyto již v době života zárodečného. (Růžička.) Doba těchto zpětných změn, kdy není již žádného vzrůstu, označuje se jako vlastní doba stáří.

Zevní úkazy stáří jsou zcela evidentní. Patří sem na př. šedivění vlasů, vrásky, zmenšování různých orgánů, hubenost, řídnutí kostní hmoty, zvětšování prostaty, ztráta pružnosti. Důsledek pak jsou subjektivní obtíže stáří, bolesti, dýchavičnost, fyziognomie, nemoci, ztráta odolnosti vůči nemocem, konservatismus stáří, pokles duševního dějství atd. Všechny tyto zjevy zahrnujeme slovem stařecký habitus.

Všeobecným znakem stáří jest zmenšování organismu týkající se i orgánů. Ve vlastní hmotě (v buňkách) odehrávají se následující fyzikální změny: úbyt vody, ztráta pružnosti, ztvrdnutí, stoupání sušiny (pevných součástí). Buňky se zmenšují v počtu, degenerují a zanikají. V jádře buněčném nastává úbyt chromatinu, v protoplasmě přibývá látek těžko rozpustných (Růžička, Marinesco) a ukládají se zrnka pigmentová. Všeobecná výměna látek obnáší toliko 20% normální výměny (dle Mühlmana).

Jest nyní rozhodnouti, zda tyto zjevy mají charakter všeobecně biologický a co jest podstatou stárnutí. Délka života jest v různých říších organismu různá. U rostlin na př. kalifornské Sequoje odhadují se na tisíce let stáří. Stárnutí u rostlin jest však obdobné jako u živočichů. Vzrůst udržuje se vegetačními body se zárodečnou tkání a tím delší doba života. Bylo tvrzeno, že existuje nesmrtelnost určitých organismů, čímž by podstata stárnutí jako fyziologického zjevu

u člověka byla značně otřesena. Tak tvrdil Weismann o prvociích, že jsou nesmrtelní, Hartmann o řasách Eudorina.

Woodruff a Erdmannová dokázali, že prvoci nestárnou jako ostatní organismy, ale že se u nich dostavují během života občasně změny obdobné se stárnutím z příčin vnitřních jako stadium vývoje, které jsou napravovány omlazením dostavujícím se v zápětí následkem stupňované výměny látek. Růžička dokázal přirozenou smrt u bakterií přeměnou těla ve sloučeniny těžko rozpustné. Konec konců nesmrtelnost nižších organismů dokázána nebyla.

Jiná spekulativní cesta po podstatě stárnutí a smrti byla navržena Rubnerem, který dokazoval, že každý organismus má určité kvantum energie, po jehož spotřebě nastává smrt. Bütschli usuzoval na jakýsi životní ferment, který se životem zkonsumuje a jiní jako Pearl soudili, že organismus umírá přesyacením splovinami výměny látkové. Proti tomu by mluvila mladistvost starců.

Všechny tyto theorie vystihovaly, že ve zjevech stárnutí a smrti rozhoduje vlastnost živé hmoty sama. A že konec konců nutno vyjít od prapodstaty života, t. j. buňky. Skvělé studie s nedozírnými důsledky tohoto problému přinesly práce vynikajícího biologa Růžičky. Tento dokázal, že stárnutí organismu zakládá se na tom, že dějem životním jsou snadněji rozpustné látky organismu převáděny ve stav méně a méně rozpustný. Veškerá hmota vesmíru nachází se ve stavu rozptýlení (disperse). Každé těleso lze postupně rozdělit na drobnější částky cestou mechanickou. A nejde-li dělení tímto způsobem, pak používají se prostředky chemie a fyziky, t. j. rozpouštění. Vhodným rozpustidlem lze i nejmenší viditelné částky rozpustit, t. zn. rozptýlit. Obdržíme tak homogenní tekutinu, skládající se z rozptýlených částic. Na stupni této dispersity zakládá se její skupenský stav (plynný, tekutý a pevný).

Jestliže tělíska jednoho skupenství se rozptýlí mezi jinými tělisky téhož aneb jiného skupenství, dostaneme roztok anhomogenní. Roztoky, jichž částičky mají průměr 1—100 miliontin milimetrů, které již neprocházejí zvířecími blanami, zovou se — kolloidy. Tyto chovají na 70% vody a jsou v podstatě skupenství tekuté. Částičky kolloidů tělesných jsou sloučeniny bílkovinných molekulů, ionů a molekulů vodních. Jsou chemicky nestálé. Živá hmota jest ve stavu kolloidním. Změny jeví se buď ve skupenství aneb objevením se zrníček. Jest známo, že každý roztok po určité době se zhušťuje, sedá. Nastává ztráta vody, neboť sedlina má méně vody než původní roztok. Rovněž i kolloidní roztok vlivem času se zhušťuje, stárne. Tento zjev nazývá Růžička hysteresou. Stárnutí není tudíž nic jiného, než změna kolloidních látek buněk směrem ku sednutí, ku vyvločkování (hysteresis).

Dokázal, že tato hysteresis vyskytuje se jako všeobecný zjev biologický na př. u prvoků, bakterií atd. Pripouští však, že stárnutí u prvoků je děj reversibilní. Pojem hysteresy jest širší než samo stárnutí. Život individua skládá se ze zjevů hysteretických. Má vliv na polaritu organismu, morfologii atd. Stárnutí jest podle Růžičky jen zvláštní případ hysteresy. Živá hmota přechází ze stavu většího rozptýlení v menší, zhušťuje. Jakmile se zhušťuje, nastává zpomalení výměny látek. Hromadění CO₂, nedostatek vylučování

toxinů, pokles drážditelnosti atd. Zlenění výměny látek dosáhne takového stupně, že buňky počnou hladovět, ztráví své látky, atrofují a umírají. Podobně jako Růžička usuzuje i Marinesco, Child atd. Dokázáno jest, že i nemoci jako jest syfilis atd. podporují hysterisi, t. j. vedou ku urychlení stáří.

Tudíž ve stáří jde o děj, který časem vytváří nepřekonatelnou překážku sám v sobě. Stáří i smrt jsou vývojové fáze organismu. Hysteresis je vnitřním činitelem stárnutí v úzké souvislosti s výměnou látkovou a fyzikálně-chemickým složením živé hmoty. Živá hmota podléhá všem známým základním zákonům přírody neustrojné a život tudíž není ničím zvláštním, co by stálo mimo tyto zákony. Ovšem má formy svého vyjadřování. Stárnutí jest dějem, jak praví Růžička, ultimálně progressivním a podařilo se uvést tento děj na hru fyzikálních sil v nejmenších částicích samé živé hmoty.

Bude snad zcela zajímavé akcentovat Růžičkiv názor harmonie života s vesmírem fyzikálně-chemickým. Dle něho nebylo by tudíž rozdílu mezi uspořádáním hmoty živé a anorganické. Jeho studie příčin stáří vrcholící v nauce o hysteresi vychází, jak již bylo uvedeno, ze světa fyzikálního, z dispersní podstaty veškeré hmoty vůbec. Srovnává se úplně s Thomsonovým (Kelvinovým) postulátem rozptýlení energie. Dle tohoto ubývá stále více volné energie, která snaží se rozptýlit a zaujmout rovnovážný stav rostoucí stability, který se zakládá na jejím zhušťování. O tom jedná nauka zv. entropie jako druhý zákon termodynamický a jež Růžička vykládá svým principem hysteresy. Podobně jsou i důkazy ostatních zákonů fyzikálních.

Výměna látek není dějem cyklickým, jak se doposud myslelo, nevrací se k témuž fyzikálnímu stavu živé hmoty, ze které vyšla, nýbrž hromadí svému průběhu rostoucí hysteresou překážku stále se zvětšující. Nikdy nevrací se živá hmota k témuž stupni lability, nýbrž každé následující opakování má východisko ve stavu o zlomek stabilnější. Hmota každého živého jedince blíží se neodvratně stavu klidovému.

Proti těmto názorům vyslovuje se škola vitalistická reprezentovaná Hansem Drieschem, žákem Rouxovým. Tato formuje biologii jako samostatnou vědu, která není aplikací fyziky a chemie. Analýsou nalezneme v životním dějství autonomní princip, neprostorný, do prostoru působící, účelný, který Driesch ve shodě s Aristotelem nazývá entelechií. Driesch ve svých pokusech používal methodického postupu Rouxova a dokázal pravý opak jeho výsledků. Porazil svými pokusy dosavadní platnost theorie Weismannovy, že vlastnosti dospělého organismu jsou uloženy jako malá tělíska ve vaječném jádře a že zničeme-li jednu polovinu tohoto jádra, vyvine se jen polovina organismu.

Driesch popřel a vyvrátil mechanické pojetí života. Do jaké míry se mu to podařilo, zůstává posud problémem. Jeví se značný rozpor mezi dedukcemi Růžičkovými a Drieschovým principem intenzivním, neprostorným a nehmotným; jenž určuje specifickou utváření organismu se zřetelem na celek aequifinálně. Tento princip není schopen analýsy přírodovědecké a tudíž neschopen osvětliti fyzikálně-chemické činitele stárnutí a smrti. Kdežto tedy stanovisko příčinné vede ku výsledkům hmatatelným, zaniká stanovisko te-

leologické v naprosté bezradnosti v praxi. Jest zajiště velmi těžko vyjádřiti se o protichůdných polech obojího učení a držíme se tudíž v dalším studiu o omlazování dosavadní metody přírodovědecké.

Po úspěchu Zeppelinů.

Vývoj vzducholodí podle systému hr. Zeppelinů musil překonávat velké nesnáze a obtíže, nedůvěru i tragická ztroskotání. Ale nyní dobyl si uznání zdařilým letem vzducholodí »Z. R. 3« do Ameriky, vykonaným ve dnech 12.—15. října 1924, stejně jako nyní podstatně úspěšným letem nejnovější a největší německé vzducholodí »L. Z. 127«, nazvané »Graf Zeppelin«.

Od prvé vzducholodí »L. Z. 1« až k »L. Z. 127« byl učiněn neobyčejný pokrok. Od prvého, šestnáctiakoňského motoru Daimler až po dnešní Maybachovy motory o 530 koních byla dlouhá cesta; ale je dnes již úspěšně vyšlapána. Bylo nutno mnoho změnit. Hlavně uspořádání kostry trupu. První vzducholodí ztroskotaly, pohltily velké peníze, na jejich stavbu vynaložené. Byla to těžká ztráta pro hraběte Zeppelina. Ale rýnský průmysl přispěl finančně na pomoc. Byla utvořena akciová společnost pro německou vzduchoplavbu (Deutsche Luftschiffahrts A. G.) se sídlem ve Frankfurtě. Brzy však postihla společnost ztráta. Vzducholodí »L. Z. 6«, vystavená v roce 1910 a sloužící k dopravě osob i zavazadel, shořela v hangaru v Baden-Oss. Požár byl zaviněn neopatrností jednoho zřízence. Hned nato následovaly katastrofy další. Z troskek vzducholodí »Deutschland«, ztroskotavší v Teutoburském lese, byla postavena nová vzducholodí; její historie byla však velmi krátká a osud stejně tragický. Při výjezdu z düsseldorfského hangaru byla uchváčena vichřicí a vržena proti zdi. Zbyly z ní trosky. Cestující na štěstí vyvázli bez vážné pohromy. Přesto však byla tato, podruhé ztroskotavší vzducholodí »Deutschland« postavena znovu; absolvovala potom ještě dvaadvacet úspěšných letů.

Ztráty, které společnost »Delag« utrpěla, byly veliké po stránce finanční i morální. Přesto bylo rozhodnuto zkoušiti to ještě jedenkrát a postaviti vzducholodí novou. Tak vznikla v roce 1911 vzducholodí »Schwabene«, Dr. Eckenerem byl úspěšně rozluštěn problém stavby vzducholodí Zeppelinových a provozování dopravy jimi. Tím bylo rozhodnuto i o dalším osudu »Delagu«. Její prvé lety měly plný úspěch. Optimismus rychle vzrůstal. Ale ve výroční den svého prvního letu, 22. června 1912 vzněla se a shořela i tato pyšná a úspěšná vzducholodí »Schwabene«, mající za sebou již 234 letů. Tento požár nemohl již otřásti důvěrou v budoucí rozvoj vzdušné dopravy vzducholoděmi, ale otřásl částečně důvěrou v její okamžitou bezpečnost. V letech 1912 a 1913 byly postaveny pro společnost Delag vzducholodí »Viktoria Luise«, »Hansa« a »Sachsen« a armádní vzducholodí »Z I Ersatz a«, »Z II Ersatz« a »Z III«—»Z VIII«. Také námořní vzducholodí »L I« a »L II« byly postaveny ve stejné době.

Roku 1914 vznikla válka. Ta ovšem stavbu vzducholodí nezabzdila, naopak uspíšila. Hlavní pokrok byl učiněn ve stavbě motorů; zvýšením jejich výkonnosti a síly umožněno podstatně zvýšení rychlostí. S velkým kvapem stavěna jedna vzducholodí za druhou a posílána na frontu; tak vznikly vzducholodí »L. Z. 48«—»L. Z. 104«, které konaly německé armádě velké služby na všech frontách. Po válce byla mírovými smlouvami zastavena stavba vzducholodí v Německu. Teprve později povolena, ale jen za účelem možnosti placení reparačních závazků. Tak vznikla vzducholodí »L. Z. 126«—»Z. R. III.«, kterou musilo Německo dáti Americe. Její let z Německa do Ameriky skončil

úspěšně. Znovu probuzeny velké naděje. A tak začal konečně Dr. Eckener se stavbou »L. Z. 127«. Nyní i ona dosáhla prvního velkého úspěchu. Je to největší vzducholodí, která byla v Německu postavena, a je již 127. v pořadí říditelných Zeppelinů a 117. vyrobená v dílnách friedrichshafenských. Nazvána byla po vynálezci principu těchto vzdušných kolosů, lehčích vzduchu, »Graf Zeppelin«. Bylo tak učiněno k uctění jubilea jeho osmdesátých narozenin, které právě připadlo do doby dokončovacích prací. Vzducholodí byla postavena za národní peníze, za peníze lidu, opatřené sbírkami a soupisy.

»Hrabě Zeppelin« měl úspěch. Nebyl sice tak pronikavý, jak se v Německu očekávalo, ale byl to nesporně úspěch. Po zdařilém přeletu L. Z. 126 v roce 1924, přeletěl i »L. Z. 127« oceán, překonal veškeru nepřízeň počasí, přistál na stanoveném místě a přepravil řadu cestujících i veliké množství pošty. Stal se sice na chvíli hříčkou žvlů, ale nepodleh jim, neztroskotal, jak se stalo letadlům, která i při mnohem příznivějších podmínkách vrakovala. Letem »Hraběte Zeppelina« byla jistě myšlenka aparátů lehčích vzduchu posílena, byť se mluvilo o opaku. L. Z. 127. ukázal jistě značnou bezpečnost letu i hospodárnost, neboť dopravil takové množství osob a pošty, že se jeho provozní výdaje rentovaly. Jak bude dále, ukáže nejbližší doba, hlavně nyní zpáteční let vzducholodí do Berlína.

Provedeme nyní porovnání vzducholodí »L. Z. 127« s její předchůdkyní »L. Z. 126«. Krychlový obsah prvé je 105.000 metrů krychlových; druhé 70.000 m³. Maximální délka »Hraběte Zeppelina« je 236.6 metrů, výška 30.5 metrů; u »L. Z. 126« 200 metrů, respektive 27.64 m. I výkonnost prvého je vyšší a to 2650 koní, oproti 2000 koní u »L. Z. 126«. Maximální rychlost je v podstatě stejná. 128 kilometrů v prvé, 127 kilometrů ve druhém případě. Nejdélší možná doba letu je u obou 110 hodin. A nyní: užitého zatížení snese nová vzducholodí »L. Z. 127« pouze 15 tun, kdežto druhá 46 tun, zatím co počet cestujících je u obou stejný — 20.

Z těchto čísel vidíme, že vzrostla velikost vzducholodí, její obsah krychlový a výkonnost motorů, ale že na druhé straně nestoupl počet cestujících a že ještě užitečné zatížení značně pokleslo. V tom směru není nová vzducholodí pokrokem. Její forma se také neliší podstatně od vzducholodí předchozích. Kostra trupu má v průřezu tvar osmadvacetihelníku. Na jejím předku je montována hlavní gondola, v níž jsou místnosti s řídicím ústrojím vzducholodí i místnosti a kabiny pro cestující. Vedle deseti dvoupostelových pokojů je zde velký společenský salon a jídelna, dále elektrická kuchyně. Kabiny cestujících jsou vpravdě velmi luxusně a opatřeny nejmodernějšími vymoženostmi. Přední díl této gondoly je celý zařízen pro dirigování vzducholodí. Ve předu je kabina kormidelníková, za ní místnost s mapami a měřicími přístroji a dále místnost s velkou radiovou stanicí. V kabině kormidelníkové je samozřejmě vedle vlastního kormidla velká rozvodná deska pro celý mechanismus vzducholodí, regulovací přístroje nosného plynu v komorách, regulovače zatížení, dorozumivací aparáty, elektrická centrála a podobně. Z této místnosti se dávají veškeré rozkazy k obsluze vzducholodí. Na středu trupu jsou upevněny dva páry postranních gondol a za nimi v ose vzducholodí ještě jedna další. V nich jsou umístěny Maybachovy motory, sloužící k pohonu vzducholodí. Jejich pohon je převáděn přímo na vrtuli. Vzadu je na trupu montováno řídicí ústrojí s pevnými stabilizačními plochami a s výškovým i směrovým kormidlem. Kostra vzducholodí, celá z duralumina, je řešena na základě nových stavebních zkušeností a vyznačuje se neobyčejnou pevností a pružností zároveň. Všecky gondoly jsou vzájemně spojeny přechody. Obal vzducholodí je z neobyčejně lehké, ale též neobyčejně pevné látky.

Sensační novinkou je, že pohonnou látkou motorů není benzin, ale plynné palivo, plynný benzin, stejně těžký jako vzduch, takže nezvětšuje podstatně váhu vzducholodi. Uzávěřen je ve zvláštních nádržích, umístěných ve spodní části trupu. Celý hořejší prostor trupu je vyplněn komorami pro plyn nosný. Použitím plynného paliva k pohonu motorů se dosáhne to, že jeho spotřebou nejsou podstatně změněny váhové poměry vzducholodi, což je jistě velmi cenný fakt, kterým je zároveň odstraněno vypouštění nosného plynu vzducholodi, které musilo nastati v případě zmenšení její váhy. Výkonost motorů, poháněných plynem, je ještě vyšší, než při pohonu benzinovém. Mimo to je důležité, že celková zásoba plynného paliva zabere značně menší prostor, než zásoba tekuté benzinové pohonné hmoty, potřebné ku stejnému výkonu. Tím se tedy získá nový užitečný prostor na př. pro poštu a podobně. Ovšem motory mohou po provedení malé změny pracovati i na benzin. Jako nouzové zatížení je brána na palubu zásoba vody i benzínu, který pak v případě došlého paliva plynného, může sloužiti k pohonu motorů. Zavazadla cestujících, rezervní součástky, potraviny, pošta, balíky a ostatní jsou v prostorách, umístěných uvnitř kostry vzducholodi. Vzducholoď může přistáti jednak na zemi, jednak může býti upoutána ku stožáru. Má s sebou zařízení pro oba případy.

Ovšem stavba vzducholodi a touha po primátu ve vzdušné dopravě neomezuje se na Německo. Do boje současně vstupuje Anglie i Amerika, které v nejbližší době ukáží své říditelné kolosy. Nejbližší doba ukáže, která z těchto tří zemí dovede nejen postaviti nejlepší vzducholoď, ale která jimi bude moci provozovati nejbezpečněji, nejlevněji a v největším rozsahu vzdušnou dopravu. Hlavně mezi Německem a Anglií bude sveden boj o prvenství v zaoceánské dopravě vzducholoďmi. Anglie dohání v poslední době mílovými kroky náskok Německa, které sama pokládá za zkušenější v oboru stavby říditelných vzducholodi. Přesto však nenapodobí jeho konstrukční způsob, nýbrž pokračuje podle svého programu a podle svých method. Jako konstrukčního materiálu ku stavbě kostry trupu vzducholodi nepoužívá duraluminia, ale oceli. K pohonu motorů vzducholodi pak těžkého oleje. Ovšem není jisté, zda nyní, po vynalezení plynného pohonu Němci, který je nesporně výhodnější, než všecka ostatní paliva dosavadní, neučiní Anglie v tomto směru podstatnou změnu. Další výhodou plynného paliva je jeho menší vznětlivost a tím tedy větší bezpečnost.

Anglie dokončuje tedy stavbu své největší vzducholodi »R. 101«, která bude větší, než německá »L. Z. 127«. Její délka je 236 metrů, největší výška 42 metrů. Krychlový obsah pak 130.000 kubických metrů, nebo-li 1.24krát větší, než u »L. Z. 127«. Konstrukce kostry trupu je z ocelových trubek; tedy z trámčů, majících uzavřený profil. Naproti tomu u »L. Z. 127« je profil duraluminiových trámčů otevřený.

Přihlédněme nyní k technickým číslům. Vzducholoď »L. Z. 127« má krychlový obsah 105.000 m³. 30 procent tohoto prostoru zabere pohonný plyn. Na plyn nosný zbývá tedy $0.7 \times 105.000 = 73.500$ krychlových metrů, tedy o něco více než u vzducholodi L. Z. 126. K plnění komor vzducholodi bylo použito hydrogenu, jehož vznosná síla je 1.1, takže vznosná kapacita celé vzducholodi je $73,5 \cdot 1.1 = 81$ tun. Váha celé vzducholodi je 60 tun. Posádka, cestující, zavazadla a zatížení váží dohromady maximálně deset tun, takže vzducholoď má ještě 11 tun »přebytku« na užitečné zatížení. Při pracovním výkonu je vznosnost vzducholodi dokonce 115,5 tun, tedy o 34,5 tun více, než je váha celé vzducholodi i s posádkou. Aby byl dosažen stejný akční radius při použití benzínu jako pohonné látky, musila by ho býti zásoba, která by vážila 44 tun. Přebytek vznosné síly 34.5 tun by tedy nestačil, aby tuto zásobu unesl.

V tom je tedy značně plus plynného paliva, které vedle malé váhy zvyšuje akční radius vzducholodi její bezpečnost i její hospodárnost. Spotřebou plynného paliva se váha vzducholodi nezmenšuje a není tedy nutno určitě množství nosného plynu vypouštěti. V tom je další finanční úspora, která při dlouhé cestě je značná. K unesení deseti tun benzínu je třeba 9100 krychlových metrů vodíku. Vezmeme-li tedy v úvahu průměrnou hodinovou rychlost vzducholodi 100 kilometrů (podle letu L. Z. 126) a přepokládáme-li, že první třetina letu se vykoná jenom při dvoutřetinové výkonosti motorů, druhá při normální, plné výkonosti a poslední při výkonosti maximální, dostaneme při vzdálenosti 8000 kilometrů spotřebu 200 gramů benzínu na jednoho koně za hodinu; tedy pro celý let 32,4 tun benzínu. K jejich unesení je třeba 29.500 krychlových metrů vodíku. Ty musejí tedy býti, v případě spotřeby celého množství paliva, vypuštěny. Jeden krychlový metr vodíku stojí asi 4 Kč, takže nucená ztráta vodíku při letu do Ameriky s benzinem poháněnými motory by činila 59.000 Kč.

Ještě nepříznivější výsledek dostaneme v případě, kdy k pohonu motorů je použito těžkého oleje, jak tomu má býti u vzducholodi anglické. Bezpečnost pohonu těžkým olejem je sice větší, než při pohonu benzinovém, ale jeho výkonost (kalorická výhřevnost) je menší. Také použití oceli, jako konstrukčního materiálu pro kostru vzducholodi, není tak výhodné, jako použití duraluminia. Teprve snad u ohromných vzducholodi o krychlovém obsahu nad 400 až 500.000 krychlových metrů.

V Americe pokračuje stavba vzducholodi velikých rozměrů rychle vpřed. Právě se začíná stavěti vzducholoď »G. Z. 1«, která bude míti obsah 180.000 metrů krychlových a nosnost 120 tun. Bude konstruována za asistence německých inženýrů ze Zeppelinových závodů. Její kostra bude rovněž z duraluminia; ale její řešení bude poněkud odlišné. Celková výkonost motorů vzducholodi bude 4800 koní a její hodinová rychlost 131 kilometrů v hodině. Bude moci vykonati cestu z Nového Yorku do Berlína, i s ohledem na protivítr, za 60 hodin. Pojme 100 cestujících, 10 tun pošty a 30 mužů posádky. — Eddie —

D O P I S Y

Také jedna amnestie.

Vážená redakce!

Jsou lidé, kteří, nerozeznávajíce mezi předpisem zákona a soudní praxí, činí soudům nezasloužené výčitky proto, že se řídí zákonem. Tak činí také pan —ver ve článku »Také jedna amnestie« v čísle 39. »Přítomnosti«, kde vytýká soudům, že mu změnou praxe znemožňují rozlučku manželství pro odpor druhé strany, ač uplynula od provedení rozvodu již tři léta a ač dříve soudy nežádaly souhlasu druhého manžela, pokládajíce právem za to, že jest tu nepřekonatelný odpor, když manželé po 3 léta neobnovili manželského společenství. Pan pisatel přehlédl, že § 16 lit. a) zákona ze dne 22. května 1919 č. 320 sb. z. a n., který skutečně předpisoval, že netřeba k rozluce souhlasu druhého manžela, uplynula-li od provedení soudního rozvodu 3 léta, platí jen pro t. zv. staré rozvody, totiž pro rozvody provedené do účinnosti nového zákona t. j. do 13. června 1919, nikoli pro rozvody nové, provedené po tomto dni. Musí se tedy obrátiti se svými výčitkami na pravou adresu, totiž na zákonodárné činitele, nikoli na soudy, které toliko zákony provádějí. —cha.